

Onsdagen den 27 februari

Kl. 19.30

Finansdebatt

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Finansdebatt (forts.)

Fortsattes överläggningen om finansutskottets betänkande 1979/80:15.

ARNE GADD (s):

Fru talman! Den ekonomiska situation som Sverige befinner sig i är minst sagt bekymmersam. Vi har att brottas med väldiga budgetunderskott, som nu nått en nivå som saknar sitt motstycke bland jämförbara länder. Av den anledningen har vi tvingats till våldsamt statlig upplåning – inom och utom landet – som gör statsskuldproblematiken kännbar under minst ett årtionde – sannolikt mycket längre.

Det stora problemet är ändå inte de väldiga ekonomiska svårigheterna utan om vi nu har en regering som har den politiska kraft som behövs för att Sverige skall komma på rätt kurs igen. I regeringen sitter tre politiska partier, inbördes djupt splittrade, med ett ytterst svagt parlamentariskt stöd. Det är vad Sverige får nöja sig med i en tid då landet verkligen utsätts för en ekonomisk-politisk snålblåst.

Kan verkligen den här regeringen klara oss ur svårigheterna? Det är den politiska fråga som måste ställas.

Vi socialdemokrater hävdar bestämt att den nuvarande regeringen har tappat greppet om utvecklingen. Den offrar kallt landets långsiktiga intressen för egna kortsiktiga för att hålla vid liv myten att det finns ett borgerligt alternativ för att lösa problemen – klara landet ur alla svårigheter, svårigheter som vi råkat in i både av skäl som vi inte har rått över och av skäl som direkt går tillbaka på missgrepp som regeringarna sedan 1976 bär ansvaret för.

Kjell-Olof Feldt har tidigare angett huvuddragen i det socialdemokratiska alternativet. För egen del skall jag anföra ett par synpunkter på kredit- och kapitalmarknadspolitiken, valutapolitiken och behovet av speciella åtgärder för att klara jordbrukets långsiktiga finansiering.

De väldiga underskotten i statens budget har tvingat fram ett statligt lånebehov som vi aldrig förr har upplevt – såväl inom landet som utomlands. Många problem har växt upp kring de här frågorna. På sikt är självfallet de politiska konsekvenserna de viktigaste. Sverige kommer att bli beroende av utländska långgivares villkor, som kan bli nog så besvärande för en självständig politik på alla områden.

Men också rent tekniskt finns en rad frågeställningar, som bör tas på allvar – och tas på allvar i tid. Faktum är att vi i dag inte vet, inte kan bedöma hur

stora valutautflödena ur landet är.

Under 1979 sägs valutautflödet ha varit 12,3 miljarder. Är detta sanningen? Vi vet att valutabankerna har bidragit med en väsentlig upplåning utomlands, som kraftigt kan dölja ett faktiskt valutautflöde. Uppgifter om att valutabankernas upplåning skulle ha "gömt" hela 8 miljarder har angetts i debatten. Är alltså det faktiska valutautflödet 12,3 miljarder under 1979 eller är det 8 miljarder högre, dvs. mer än 20 miljarder?

Bakom dessa skillnader skulle kunna gömma sig en nog så allvarlig "kapitalflykt", "valutasmuggling". Det är mycket svårt att i den löpande valutahanteringen avgöra om de avsedda transaktionerna faktiskt motsvaras av betalningar som överensstämmer med gällande valutareglering. I allra värsta fall skulle vi kunna ha en illegal valutaflykt i Sverige under 1979 på uppemot 8 miljarder. Vi kan i dag, fru talman, faktiskt inte avgöra om det existerar en så våldsamt valutaflykt eller inte.

Självfallet borde det vara ett första rangens intresse för statsmakterna att ta reda på hur förhållandena är. För egen del tror jag inte alls på att vi skulle ha en "kapitalflykt" av så stor omfattning som 8 miljarder. Det allvarliga är dock att vi skulle kunna ha det! Några hårddata som vederlägger en insinuation som denna föreligger inte.

För ett land som Sverige som har ambitionen att upprätthålla en fri handel över gränserna är det av största vikt att i tid bli varse om en osund – ja, olaglig – valutahandel föreligger.

Vi socialdemokrater trodde att de här uppfattningarna skulle vara allmängods.

Tyvärr har vi inte lyckats få den borgerliga majoriteten i finansutskottet att dela vår uppfattning. Det naturliga hade varit – tyckte vi – att riksdagen av regeringen begärt ordentliga insatser för att klarlägga de faktiska förhållandena. Det är inte bara en fråga för riksbanken om vårt land skulle kunna utsättas för så här våldsamma påkänningar som antytts utan att riksdag och regering skulle vara i stånd att vidta lämpliga politiska åtgärder. Den borgerliga majoriteten i finansutskottet nöjer sig med att anta att riksbanken "noga följer" dessa frågor och att valutakommittén ser dessa problem som "en naturlig del" av sitt arbete.

Nog är det här en konstig attityd.

Sveriges riksdag är alltså inte intresserad av att få klara papper på om landet under 1979 varit utsatt för valutasvindlar som skulle kunna röra sig om miljardbelopp.

Det är inte mycket råg i ryggen som utskottsmajoriteten ger riksbank och valutakommitté med en så här kraftlös skrivning, en så här kraftlös ansats.

Jag yrkar självfallet bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 1, som tar upp den här frågan till behandling. Vi nämner i den reservationen att valutaströmningen fortsatt under årets första veckor. Inte mindre än 2 miljarder har försvunnit under de 6 första veckorna – det är omkring 400 miljoner i veckan.

Ändå reagerar inte ens riksdagens finansutskott.

Fru talman! När kan man gissa att herr Enlund och hans borgerliga majoritet i utskottet vaknar till? Skall det bli först när det är aldeles tomt i moder Sveas börs?

Så några synpunkter på utvecklingen på kredit- och kapitalmarknadernas områden.

I administrativ mening är det banksystemet som sköter den delen av den ekonomiska politiken. Statsmakterna – regering och riksdag – har det egentliga och direkta inflytandet via riksbanksfullmäktige.

För länge sedan, före 1932, hade vi ingen finanspolitik alls värd namnet. Det var Ernst Wigforss som mitt under den ekonomiska krisen 1932 använde sig av statens budget för att få fart på hjulen igen. Genom underskott i statens budget av en storleksordning som avsågs vara anpassad till de samhälls-ekonomiska förutsättningarna skulle man få balans i ekonomin igen.

Den gången, 1932, möttes de här tankegångarna med en aldeles våldsamt opposition – speciellt från borgerliga politikernas sida. Det var en oansvarig lättsinnighet att "låna sig ur" en ekonomisk kris. Då skulle man spara i stället. I dag är de här tankarna allmängods – att man kan använda sig av den statliga budgeten för att uppnå samhällsekonomisk balans, bedriva en finanspolitik.

Men det fanns gränser för vad Wigforss kunde tänka sig som acceptabla underskott. Samhälls ekonomin skulle bringas i balans genom en aktiv finanspolitik och budgetunderskotten var anpassade till de samhälls ekonomiska förutsättningarna.

I dag upplever vi en fantastisk ny situation.

Finanspolitiken under de fyra borgerliga åren, som de tre borgerliga regeringarna bär ansvaret för, tycks innebära att budgetunderskotten skall kunna bli hur stora som helst. I den finansplan som Gösta Bohman presenterat riksdagen saknas mer än 50 miljarder. Ingen tror längre på att det kommer att stanna på den nivån. Bara den prisökning som nu kan förväntas utöver regeringens beräkningar kommer att kraftigt försämra budgetutfallet. Ingen nämnvärd beredskap finns i budgeten för att klara jobben vid våra varv. Listan på faktorer som kommer att spåda på det här underskottet kan göras mycket lång. Kommer det att stanna vid 60 miljarder eller 70 miljarder? Den som lever får se.

Alla förstår att så här kan det inte få fortsätta. En aktiv och stark finanspolitik förutsätter givetvis vissa gränser för i hur stor utsträckning staten kan "låna sig fram".

Vad kommer då att ske?

I den nygamla ekonomiska teoretiska debatten har Milton Friedman kommit att spela en mycket stor roll. Han representerar tankegångar om att det är penningmängden som skall regleras för att man skall få balans i ekonomin, få sunda statsfinanser, få en sund samhälls ekonomi. Finanspolitiken, som en gång hade engelsmannen John Maynard Keynes som teoretiker, tycks vara helt satt på undantag nu i det här landet.

Under finansutskottets arbete med betänkandet nr 15, som vi behandlar

här i kväll, hade vi tillfälle att med riksbankschefen Lars Wohlin diskutera den penning- och kreditpolitik som riksbanken avser att föra. Vi fick då veta att penningmängden inte skall tillåtas öka med mer än allra högst 11 % under det närmaste året.

Detta är djupt oroande. Det kommer att innebära att vi inom en snar framtid får uppleva så hårda ingrepp med hjälp av banksystemet att vi har skäl att befara att de allra svagaste grupperna i landet verkligen kommer att få veta vad en borgerlig åtstrammings- och svängningspolitik innebär i praktiken.

Hur kommer det att gå med bostadsbyggandet, om det är banksystemet som skall rätta till den svaga – för att inte säga obefintliga – finanspolitiken?

Kommer det att rasa ihop helt och hållet?

Vilka kommer då att drabbas?

Självfallet är det de allra svagaste grupperna som kommer i kläm. Inom den privata sektorn blir det inte stora möjligheter för unga människor att skapa sig en egen bostad. Den kommer sällan att finnas fysiskt, och skulle den till äventyrs finnas och någonting blir ledigt, så kommer bostäderna att betinga sådana priser att bara de förmögna kan konkurrera. Det kommer inte ens att längre finnas en chans att låna sig fram.

Hur kommer det att gå för små och medelstora företag att skaffa sig nödvändiga krediter för sin rörelse, när Lars Wohlins och Gösta Bohmans åtstramning sätts in via banksystemet? Det är många småföretagare som har skäl att ångra hur de röstade 1976 och 1979.

Den svaga finanspolitiken med dess enorma underskott skall rättas till genom en brutal kredit- och penningpolitik.

Men detta blir säkerligen en nödvändig konsekvens av den hittills förda borgerliga finanspolitiken. Vi har haft råd att sänka skatterna för de höga inkomsttagarna, vi har kunnat genomföra en indexreglering av skattesystemet och vi har avskaffat arbetsgivaravgiften. Här har offrats tiotals miljarder. Nu kommer notan – en nota som inte kommer från oljeschejkerna utan från Gösta Bohman, Ola Ullsten och Thorbjörn Fälldin.

Så blev det med en liberalism *utan* socialism – men med Gösta Bohman. Intressant är egentligen centerpartiets utveckling. Det är inte så många år sedan det partiet aktivt kämpade för en lågräntepolitik. Det var ett naturligt krav från landets bönder, ofta nog kraftigt skuldsatta och hårt drabbade av räntorna på sina lån.

Nu har centern regerat, som det borgerliga parti det är, sedan 1976, och aldrig förr har räntorna skjutit i höjden som under den här perioden. Aldrig har den vanlige bonden haft så svårt att låna pengar som när hans egna kom till makten.

Det verkar kanske som om det under de senaste valrörelserna avslöjats att många gamla bondeförbundare svikit centerpartiet – lämnat partiet.

Sanningen är, tror jag, snarare motsatsen – det är centerpartiet som lämnat de egna i sticket. T. o. m. det gamla kravet att hålla kapitalkostnaderna nere har nu övergetts.

Hur mycket har egentligen Thorbjörn Fälldins energipolitik kommit att kosta landets bönder? Hur mycket har han fått offra för den i regeringsarbetet och hur mycket kommer den här att kosta i framtiden?

En insats har några centerpartister nu gjort. De vill att lantbruksnäringen skall få tillgång till mer krediter.

Kanske är det ett försök av de jordbrukare, som är kvar i centerpartiet, att framstå som aktiva när det gäller jordbrukarnas behov av tillgång till krediter för att klara skötseln av sin jord.

Men det råder ingen "brist" på krediter för jordbruksnäringen i dag! Folk har bara inte råd att utnyttja det som finns.

Under tiden sedan 1974 har hypotekskassornas emissionsutrymme ökat med uppemot 1 miljard – från 275 miljoner till 1 200 miljoner.

Men samtidigt har investeringarna i jordbruket minskat med nästan 20 % mellan 1976 och 1979.

Helt andra åtgärder måste nog till. Det blir då fråga om att vidta sådana åtgärder att jordbrukarna får råd att använda det utrymme som redan avdelats. Ett sådant kommer inte alls att finnas, om Gösta Bohman också i fortsättningen skall få styra och bestämma vilka beslut som riksdagens centerpartister ger sitt stöd vid voteringarna.

Jag yrkar mot denna bakgrund bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 2.

De allmänna riktlinjer som vi socialdemokrater angett för den ekonomiska politiken måste komma att tillämpas, och det med det snaraste. Vi måste få tillbaka en stark finanspolitik igen. Det är en förutsättning för att kredit- och kapitalmarknadspolitiken skall fungera på ett rationellt och rimligt sätt.

Att som den borgerliga regeringen gjort alldeles avskaffa finanspolitiken och överlåta åt banksystemet – åt besluten i de dolda direktionsrummen – att klara balansproblemen saknar sans och vett. Det kommer att bli de svaga i samhället som drabbas – låga inkomsttagare, små företag och unga människor får betala kalaset.

Vi socialdemokrater kan aldrig stödja en sådan politik. Det var fel att ge skattesänkningar åt dem som redan har det bra.

I en svår ekonomisk situation som den som landet befinner sig i borde det ha varit lätt att avstå från sådana reformer. Indexregleringen av skatteskalorna måste tas bort. Förändringar av skattesystemet skall göras successivt och anpassas till det samhällsekonomiska utrymnet. Den generella arbetsgivaravgiften skulle inte ha tagits bort utan att en annan inkomstkälla tagits fram. Vi socialdemokrater har vårt förslag om en produktionsfaktorsskatt. Listan på vilka åtgärder som hade kunnat vidtas för att utveckla den finanspolitikens dekadans som Sverige genomgår och kommer att få genomlida kan göras mycket lång.

När vi socialdemokrater slåss för att få fram en bättre ekonomisk politik i landet är det självfallet därför att vi så väl behöver en expansiv ekonomi för att genomföra de reformer folkets breda lager behöver. Det var på grund av att vi kunde skapa fram goda ekonomiska resurser som folkhemmet kunde byggas under tiden efter 1932. Ur en svår ekonomisk kris lyckades

arbetarrörelsen föra Sverige till ekonomiskt välstånd och skapa det land, där resurserna var jämnare fördelade än i någon annan stat.

Det gick därför att vi hade en medveten politik, även på det ekonomiska området. Det saknar vi nu.

Jag yrkar självfallet bifall till de socialdemokratiska reservationerna som fogats vid utskottets betänkande. De utgör en plattform till en rekonstruktion av Sverige. Det behövs verkligen. Men det kan inte ske förrän vi bytt ut den här dåliga regeringen och fått tillbaka en socialdemokratisk.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Fru talman! Alla är överens om att det ekonomiska läget är långt mer bekymmersamt än vi trodde bara för en månad sedan. De höjda oljepriserna, de nedjusterade prognoserna hos OECD och hos våra stora handelspartners och de svenska företagens reaktion på den internationella ekonomiska utvecklingen har skapat en ny situation, som på en del punkter gjort regeringens finansplan inaktuell.

Det är värt att notera att också den alternativa försörjningsbalans som socialdemokraterna redovisar i sin reservation nu justeras ned av flera ekonomer. I t. ex. det senaste numret av Ekonomiskt Perspektiv, som SE-Bankens ekonomer ger ut, ges en långt mer pessimistisk bild än vad socialdemokraterna gör i sin reservation.

Alla är också överens om att denna pessimism innebär att bördorna ökar för det svenska folket. Men skall en politik där åtstramning av privat och offentlig konsumtion är en del kunna föras, kräver det samförstånd över traditionella blockgränser och ett samförstånd mellan regering och arbetsmarknadens parter. En åtstramningspolitik kan aldrig genomdrivas med en rösts majoritet här i riksdagen.

När bördorna ökar blir fördelningsfrågorna desto viktigare. Bärkraften, förmågan att bära ökade ekonomiska påfrestningar, är ju olika fördelad mellan olika folkgrupper.

Arne Gadd kritiserade alldeles nyss här i talarstolen bristen på finanspolitik. Han menade att finanspolitiken satts på undantag av den nuvarande regeringen. Han gav också en felaktig bild av de partipolitiska motsättningarna kring finanspolitiken på 1930-talet. Som socialdemokrater så ofta gör när de betraktar historien buntade han ihop liberaler med konservativa. Bertil Ohlin och stora grupper av det liberala partiet tillhörde Stockholmskolan i den ekonomiska politiken och stod bakom krispolitiken. Men det går inte riktigt ihop när Arne Gadd dels kritiserar den hårda penningpolitiken, dels kritiserar budgetunderskottet. Den framgångsrika politiken under 1978 innebar en kombination av finans-, penning- och valutapolitik.

Om man, såsom Arne Gadd tycks vilja, vill föra en stenhård finanspolitik i dag för att nedbringa budgetunderskottet måste det innebära antingen att vi kraftigt höjer skatterna – det har mig veterligt socialdemokraterna inte föreslagit, och det på goda grunder, eftersom en höjning skulle drabba mycket breda folkgrupper om den verkligen skulle innebära en åtstramning – eller att vi kraftigt skär ned den offentliga sektorn med vad det skulle

medföra både av arbetslöshet och av social otrygghet. Mot den bakgrunden tycker jag att kritiken mot penningpolitiken faller.

Den pessimism som jag talat om gäller inte minst industriinvesteringarna, som är avgörande för hur vi på sikt skall få balans i svensk ekonomi. Här är det tyvärr så att den 10-procentiga ökning som prognostiseras i finansplanen nu närmast framstår som en from förhoppning. Dessa 10 % mer än halveras av de socialdemokratiska reservanterna, och i den prognos som Ekonomiska Perspektiv nu gör blir det en ytterligare halvering av dessa siffror; man hamnar på 2 %.

Till detta kan vi lägga den trendmässiga utvecklingen. Efter en uppgång med 40 % under 1970–1974 och en stagnation de båda följande åren, alltså 1975 och 1976, har en dramatisk förändring inträffat. 1977 minskade industriinvesteringarna med 17 %, 1978 minskade de med 22 % ytterligare. Den uppgång som skedde under 1979 och som nu kan förväntas för 1980 är mycket svag – 2 % för 1979 och kanske något liknande under 1980. Det innebär att investeringsvolymen vid 1970-talets slut är klart lägre än vid årtiondets början.

Om vi enbart ser på de privata investeringarna har vi haft en nedgång eller stagnation ända sedan 1975. En stor del av de industriinvesteringar som skett under de senaste åren har nämligen gjorts inom den statliga sektorn. Det är i och för sig inget fel på de investeringarna, men det finns självfallet en tendens till att lönsamhetskraven har varit mindre på de investeringar som skett inom varven och inom SSAB och som haft till syfte att trygga sysselsättningen för framtiden.

Varför har det då skett en nedgång i industriinvesteringarna, framför allt på den privata sidan? Huvudorsaken är naturligtvis en osäkerhet eller en pessimism beträffande framtiden, att investeringarna inte skall löna sig på sikt. Men lägg till detta några andra faktorer. På grund av de stora budgetunderskotten har vi fått en situation där staten går ut på lånemarknaden och ger mycket goda villkor. Skall staten låna ut 30, 40 eller 50 miljarder per år och en del av detta skall komma från hushållen och från den inhemska kapitalmarknaden, måste staten betala sådana räntor – ge sådana villkor – att avkastningskraven generellt ökar på kapitalmarknaden.

Detta leder då i sin tur till att industriinvesteringar blir dyrare – eller snarast att kravet på avkastning på industriinvesteringarna ökar mot vad det var tidigare, och investeringarna blir då inte av. Det bör påpekas att socialdemokraterna under dessa år av stora budgetunderskott enbart har framfört förslag som naggar underskotten i kanten men som inte i grunden förändrar situationen.

Den andra faktorn är att hushållssektorn håller på att försvinna eller minska på riskkapitalmarknaden, alltså på aktiemarknaden. Medan aktiernas andel av hushållssparandet 1975 var ungefär 5 %, hade andelen 1978 gått ned till 3 %, och det förefaller att vara en trendmässig minskning. Dessutom har företagen i Sverige en år från år minskande soliditet, en minskande andel eget kapital. När nu den kreditpolitiska åtstramningen innebär att man återigen, som man gjorde i mitten på 1970-talet under den

socialdemokratiska regeringen, försöker få företagen att gå ut på den internationella lånemarknaden för att ta på sig en del av statsskulden, innebär det att soliditeten hos företagen blir viktigare eftersom utländska kreditgivare i högre grad än svenska ser på soliditeten när de beviljar krediter. Det innebär att det kan vara svårt för företagen att sköta upplåningen utomlands, och det kan i sin tur påverka investeringsbilden negativt.

Nu ligger inte lösningen på problemet i ett tvångssparande eller i löntagarfonder. De konkreta förslag till löntagarfonder som har framförts från socialdemokraterna och LO innebär att alla större svenska företag på ett decennium skulle få en och samma dominerande ägarkategori. Det skulle medföra en centralisering av beslutsmakten av ett slag som vi inte tidigare har sett och innebära en större risk för felbeslut.

Vidare innebär ett tvångssparande att vi får en sorts dubbel kapitalmarknad – en för de tvångssparade medlen med ett lägre avkastningskrav och en annan för de pengar som hushåll eller kreditgivare av olika slag kan föfoga över fritt och där man ställer större krav på förräntning. Då ökar givetvis tendensen att pengar i än högre grad än i dag placeras samhällsekonomiskt olyckligt såsom i båtar, bönemattor, diamanter och antikviteter. – Vi kan nu se hur Diamanthuset börjar sätta upp sina annonser på affischpelare i Stockholm, vilket innebär att man i än högre grad vänder sig till småsparare och inte till dem som har mycket pengar. Vi vet att svenskarna 1978 spelade bort ungefär 5 miljarder kronor på penninglotter, vanliga lotterier, tips, trav och bingo. Dessa 5 miljarder skall jämföras med t. ex. den totala börsomsättningen samma år på 1,8 miljarder. Att detta är en fullständig orimlig situation är lätt att inse.

Den rimliga lösningen ligger naturligtvis i att minska diskrimineringen av riskkapitalet när det gäller sparande. Socialdemokraterna vill ha åtgärder mot spekulationer i fastigheter och reall tillgångar och vill därför ha en skärpning av realisationsvinstbeskattningen. Om det innebär att man vill försöka föra in lös egendom i de nuvarande skattebestämmelserna för realisationsvinst tycker jag att det är någonting som vi bör pröva, även om vi vet att det är knepigt. Men annars är det rimliga att minska den skattemässiga diskrimineringen av vanligt hederligt sparande.

Jag vill till sist ta upp en speciell fråga i den socialdemokratiska reservationen, nämligen den om vi behöver en skärpt valutareglering. Socialdemokraterna antyder – "insinuation" är det ord som Arne Gadd själv använder – att den ökade valutaströmningen från de icke finansiella företagen inte enbart rör sig om tidsförskjutningar i handelskrediterna utan att det måste vara fråga om kapitalplaceringar och alltså brott mot valutalagstiftningen.

Är det verkligen rimligt att göra det antagandet? I oljekrisens spår har följt en större valutaoro. Det är ingen slump att arbitrageavdelningarna, de som sysslar just med valutaaffärer, växt snabbast på de stora bankerna. Som påpekas av utskottsmajoriteten motsvarar ju tio dagars förskjutning i de löpande betalningarna 6,5 miljarder kronor. Nettoutlöandet av kapital rymms

således, säger utskottsmajoriteten, inom ramen för vad som kan förklaras av förskjutningar i betalningsterminerna. Detta är också högst rimligt.

För Sveriges del är kanske det viktigaste att vi i och med utträdet ur valutaorten 1976 övergick från en fast till åtminstone en halvriktig växelkurs inom ramen för valutakorgen. Det har lett till att banker och storföretag mer noggrant bevakar sina valutatransaktioner. Det lönar sig mer nu än förut. Det är t. ex. ingen tillfällighet att tidningen Dagens Industri nyligen börjat införa en veckolig valutaprognoS, där sex banker ger prognoser för utvecklingen av våra vanligaste valutor. Också vi från utskottsmajoriteten tror att man behöver följa och titta litet noggrannare på frågan om valutautfödet. Det förutsätter vi att riksbanken kommer att göra. Det är ju en av riksbankens uppgifter. Vi har också en valutakommitté som bl. a. skall titta på de här frågorna.

Fru talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att jag tror att de ekonomiska problem som vi står inför i Sverige kräver att vi strävar efter en samsyn i analysen och att vi strävar efter ett större hänsynstagande till samhällets mest utsatta när vi genomför åtgärderna. En politik som skall strama åt – oavsett om det sker via penningpolitik, finanspolitik eller på annat sätt – och som inte strävar efter bredaste möjliga folkliga förankring kommer att sabotera sig själv och går inte att genomföra.

ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! När det gäller valutafrågorna kan det mycket väl vara så som Olle Wästberg i Stockholm säger, att förskjutningar i betalningsterminerna betyder rätt mycket pengar, men hur länge som helst kan ju inte detta att betalningsterminerna förskjuts förklara miljardbelopp. Några enstaka veckor kan sådana svängningar vara en förklaring, men att de skulle förändra nivåerna är litet svårare att förstå. Om man hade alldeles rent mjöl i påsen borde det vara enkelt för majoriteten att säga: Ja, vi skall titta på det här, så att vi får ett gott underlag för vettiga beslut i framtiden. Självfallet är vi besvikna över att ni inte ens vill ta tag i frågan.

Sedan, fru talman, hade jag tydligen fel när jag buntade ihop liberalerna med den tidens höger. Man hade ju Bertil Ohlin, som var framsynt, men denne liberal tog det ungefär ett decennium att få politiskt inflytande. Under 1930-talet, efter C. G. Ekman, hade man Andersson i Rasjön. Då gick det illa så länge man valde att sitta i högerburen. Det var först när man drog sig ur den, Olle Wästberg, som det började gå bra. Lär av historien, sade Gunnar Helén.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp) replik:

Fru talman! Keynes och Bertil Ohlin tillhör de stora i liberal idétradition och tillhör ju också dem – om det inte var just de – som utformade den moderna konjunkturteori som bygger på att staten via finanspolitiken, kreditpolitiken, penningpolitiken och valutapolitiken har ett ansvar för att skapa samhällsbalans och upprätthålla sysselsättningen. Vad vi lärde oss då var att det inte hjälper att skära ner standarden för dem som har det svårast i

samhället när det går dåligt för Sverige. Då ökar eländet för människor. Då minskar också efterfrågan i ekonomin, och vi kommer in i en felaktig spiral. Det är det vi skall undvika. Det är också skälet till det som Arne Gadd förut talade om, nämligen att vi skulle behöva en oerhört mycket hårdare finanspolitik för att undvika en hård penningpolitik och att det skulle drabba väldigt många vanliga människor och innebära en sänkt standard och otrygghet.

När det sedan gäller valutapolitiken har vi alltså ingenting emot att man ser på den. Det är självfallet att om det visar sig att det har skett en kraftig nivåförändring av valutautflödet, så måste riksbanken undersöka vad detta beror på – det är en av riksbankens primära uppgifter. Men det finns ingen anledning att utgå från att det här förekommer en svindel i flermiljardsklass, när det finns rimliga förklaringar.

ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Om det finns rimliga förklaringar, Olle Wästberg, vidhåller jag att man skulle kunna lägga pappren på bordet, men det är ni inte beredda att inta en parlamentarisk ståndpunkt för. Vi är besvikna!

Den andra frågan: Kan man i dag med hjälp av en hårdare finanspolitik klara balansen i samhällsekonomin? Nej, det börjar bli litet för sent för det nu – vi har haft dessa borgerliga finanspolitiska ansatser under så många år att vi nu går mot "borgerliga år" för folkets flertal. Det blir kärva år.

Sedan är det naturligtvis nödvändigt att en och annan liberal glättar det hela i kanten. Olle Wästberg sitter i högerburen, men det är de breda lagren som får betala det offer som ni har gjort på deras vägnar.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp) replik:

Fru talman! Nu säger alltså Arne Gadd att man inte har några förslag till väsentliga förändringar i finanspolitiken i dag. Tidigare har man talat om att finanspolitiken inte används längre, utan att vi nu slagit in på Milton Friedmans penningpolitik. Men den kritiken faller, eftersom Arne Gadd inte vill använda sig av finanspolitiken i dagsläget. Då skulle förklaringen vara historisk – att Arne Gadd och hans parti under de senaste åren skulle ha velat föra en annan finanspolitik, som skulle ha medfört väsentligt lägre budgetunderskott. Han skulle då alltså ha fört en finanspolitik som inneburit väsentligt större åtstramningar på den offentliga sektorn eller väsentligt högre skatter. Ingetdera har föreslagits av socialdemokraterna, och därför menar jag att det är orimligt med den kritik som Arne Gadd för fram.

Om valutapolitiken säger faktiskt utskottsmajoriteten att den förutsätter att riksbanken noga följer de frågor som här diskuterats och tar eventuellt erforderliga initiativ. Det säger vi just därför att vi har haft ett valutautflöde som har rimliga förklaringar. Men visar det sig att här har skett en nivåförändring, skall riksbanken självfallet titta på detta. Det är inte så konstigt, och det är inte heller den stora och grava skillnad som Arne Gadd vill göra det till.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag tycker att det är en oerhört viktig debatt som just har påbörjats, nämligen den om valutautströmningen.

Arne Gadd redogjorde tidigare för hur mycket kapital som strömmar ut ur landet. De siffrorna förtjänar att upprepas: det är i dag mellan 400 och 500 milj. kr. per vecka som försvinner. Det innebär att under den tid som finansdebatten hittills har pågått har mellan 25 och 30 milj. kr. försvunnit ut ur Sverige genom företagens transaktioner.

Det här fortgående gigantiska utflödet av kapital försöker den borgerliga regeringen och utskottets majoritet förringa i sin beskrivning av läget. Det försöker också Olle Wästberg förringa när han går upp och förklarar att riksbanken skall titta på det. Han säger att det är ett begränsat utflöde av privat kapital, och sedan hänvisar han till de löpande betalningarna.

Men de löpande betalningarna är ju undantagna från valutaregleringen och kan i dag inte kontrolleras. Oavsett hur man ställer sig till detta faktum är det emellertid inte så att de löpande betalningarna är en tillräcklig förklaring till förskjutningarna i valutaströmningarna. Sett över ett längre perspektiv är det också uppenbart att det sker en omfattande kapitalflykt, som ökar för varje år.

Vänsterpartiet kommunisternas krav på skärpt valutareglering och på att åtgärder måste vidtas mot kapitalexporten och industriutflyttningen avvisar finansutskottet med hänvisning dels till kapitalexportens förment ringa storlek, dels till att en utredning pågår. Nu fick vi höra ytterligare ett argument, nämligen att riksbanken skall "titta" på det. Sanningen är väl snarast den att den borgerliga regeringen inte är beredd att vidta några åtgärder, att den inte ens har en uppfattning om kapitalexportens storlek.

Nu kan man naturligtvis inte, fru talman, isolera valutautflödet och kapitalexporten från den ekonomiska politik som den borgerliga regeringen i övrigt för. Erkänner man nödvändigheten av restriktioner och nödvändigheten av att sätta stopp för företagens transaktioner på detta område, så erkänner man också nödvändigheten av en kontroll av privatkapitalets agerande i olika avseenden. Därmed erkänner man nödvändigheten av en större planmässighet i samhället. Kapitalexporten hänger nämligen intimt samman med den kapitalistiska utvecklingen i övrigt. Det är en utveckling som inneburit att stora internationella truster i dag dominerar den kapitalistiska världsekonomin.

Kapitalet försöker lösa den nuvarande krisen genom en fortsatt internationalisering, genom att upprätta ett internationellt produktionssystem som medger planering och fördelning av resurser i global skala. De ekonomiska och politiska besluten flyttas alltså upp på en övernationell nivå under dessa multinationella bolags ledning och kontroll.

Vpk har i sin stora ekonomisk-politiska motion särskilt framhållit att Sverige inte kan ses isolerat från den industrialiserade västvärlden i övrigt. Den kapitalistiska krisen är inte begränsad till vårt land och kan därför inte förklaras av "ansvarlösa kommunalpampar", som den borgerliga regeringen försöker få det till, av elaka oljeschejker eller av lönearbetarnas

berättigade krav på kompensation för pris- och hyresstegringarna.

Sverige ingår som en del av ett större system – ett system i kris. Sverige uppvisar emellertid några särdrag i denna krissituation. Och ett av dessa särdrag är just kapitalexportens utveckling. Samtliga kapitalistiska nationer karakteriseras visserligen av att de nationella produktionssystemen bryts ner, att de olika industrierna i ett land tenderar att arbeta sida vid sida som enklaver utan att ge några spridnings- eller länkeffekter till den övriga ekonomin inom landet.

I Sverige är exportindustrins betydelse enligt vår mening i dag överbetonad. Samtidigt hävdar vi att exportindustrin visserligen är nödvändig och att vi också framöver måste ha en stor handel. Men exporten måste länkas in i andra banor till fromma för de breda befolkningsskikten och inte till förmån för de multinationella bolagens strävanden. Det är nödvändigt att förnya den svenska produktionsapparaten, och det kräver kapital, det kapital som i dag förs ut.

Olle Wästberg redogjorde för hur industriinvesteringarna hade gått ned och menade att orsaken till det var en allmänt pessimistisk inställning. Jag tror det är att göra det väl enkelt för sig att försöka hänföra denna nedgång till något slag av trosvilja. Nedgången hänger självfallet samman med att företagen bedömer det som företagsekonomiskt mer lönsamt att investera i länder där man förtrycker all facklig verksamhet, där lönerna är låga och där det t. o. m. förekommer terror av olika slag mot lönearbetarna. Företagens profit blir därmed större. Samhällsekonomiskt blir det emellertid mycket allvarligt för Sverige att besluten på detta sätt får fattas i direktionsrummen.

Investeringarna i Sverige framstår i dag såsom angelägnare än på länge, men de måste få ett nytt och kvalitativt annat syfte. I de högt industrialiserade länderna tagna såsom grupp har de utrikes strömmarna av investeringar och finansiellt kapital ökat kraftigt sedan slutet av 1960-talet. Så också i Sverige. Här har emellertid produktionsinvesteringarna inom landet samtidigt minskat. Antalet sysselsatta i de svenska företagens dotterföretag utom landet har ökat från 250 000 till 350 000 under loppet av sex år på 1970-talet. Samtidigt har jobben inom industrin i Sverige minskat kraftigt. De utlandsetablerade svenska storföretagen har i dag en fjärdedel av sina anställda utomlands. Det är en avsevärd uppgång.

Nu säger finansutskottet att den utredning som har tillsatts för att se över de internationella investeringarnas effekter har svåra saker att analysera. Utredningen har uppenbarligen inte kommit längre än till att diskutera och samla in material. Utgångspunkten för utredningen förefaller dock – att döma av vad som här har sagts i dag och av vad som står i finansutskottets betänkande – fortfarande vara att vad som är bra för företagen är bra för landet. Därmed framhärdar finansutskottet i den tro som Gösta Bohman gav uttryck för så sent som i november i en debatt med Jörn Svensson, nämligen att de svenska företagens investeringar utomlands skapar sysselsättning också inom landet. Detta är en grov förenkling, för att uttrycka sig mildt. Det finns inget automatiskt samband mellan dessa bägge faktorer. Utvecklingen i

landet kan inte heller isoleras från kapitalets ökade koncentration och centralisation samt den tekniska utveckling som accelererar allt snabbare.

Fru talman! Det stora valutautflödet på mellan 400 och 500 milj. kr. i veckan har inte bara återverkningar på produktionen med ty åtföljande utslagning och arbetslöshet. Det har också andra negativa effekter genom den finansiella kris som blir följden. Regeringen tror sig kunna bota denna finansiella kris genom räntehöjningar och åtstramningspolitik, en politik som lönearbetarna, pensionärerna, ungdomen och barnfamiljerna dyrt får betala i form av prisstegringar, högre hyror och minskat bostadsbyggande. Därtill kommer att spekulationen tar fart. Det enda recept som kan ge resultat i kampen mot denna kris, mot den utslagning och arbetslöshet som blir följden av den borgerliga regeringspolitiken, är den omläggning av hela den ekonomiska politiken som vpk har föreslagit i sin motion med därtill sammanhängande krav på en hårdare valutakontroll.

Därmed, fru talman, instämmer jag i Jörn Svenssons yrkande om bifall till samtliga vpk-motioner.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp) replik:

Fru talman! Självfallet hänger kapitalexporten samman med vårt nuvarande ekonomiska system. Förutsättningen för frihandel och för utbyte med omvärlden är nämligen att vi också tillåter kapitalexport. Förutsättningen för ett fritt demokratiskt system är att människor har rätt att flytta från Sverige och då ta med sig en del av sina egna tillgångar. Det är en del av demokratin att inte bygga murar.

Eva Hjelmström sade att de löpande betalningarna naturligtvis inte är en tillräcklig förklaring till valutautflödet. Jo, de är i och för sig en tillräcklig förklaring. Att tio dagars förskjutning i de löpande betalningarna motsvarar 6,5 miljarder kronor är ändå talande.

Utrådet ur valutaormen har skapat en ny situation när det gäller företagens bevakning av sina egna kapitalströmmar och betalningar. Det gör att det är litet svårt att se så där väldigt dramatiskt på de siffror som hittills framkommit. Det kan visa sig att vi har fått en trendmässig förskjutning, att vi har fått en ny nivå. Då måste man titta litet noggrannare på valutatransaktionerna.

Men vill man, som Eva Hjelmström antydde, ha en valutakontroll också av de löpande betalningarna, så innebär ju det att riksbanken eller vem det nu blir måste titta på tio miljoner transaktioner varje år. Vi skulle få bygga upp en jättebyråkrati som inte bara skulle försvåra internationell handel för Sveriges del utan också skulle försvåra åtskilligt för vanliga turister och andra som söker sig ut.

Nu säger Eva Hjelmström att hon vill i och för sig ha mer av industriinvesteringar men att dessa skall vara av kvalitativt annorlunda inriktning. Är det kolkraftverken det? Men i sak måste vi ha mera av industriinvesteringar för att kunna exportera mera. Om vi, som Eva Hjelmström sade, skulle sluta att överdriva betydelsen av exportindustrin, så innebär ju det att vi minskar våra förbindelser med omvärlden.

Det har nackdelar inte bara därför att vi då inte skulle kunna exportera för att finansiera vår import. Vi skulle behöva minska importen av mängder av för Sverige livsviktiga varor, inte minst olja, som vi i ett framtida läge mycket väl kan bli mera beroende av, och väldigt många svenskar skulle få en lägre standard. Minskade förbindelser med omvärlden är någonting negativt också av det skälet att med handel följer också ett kulturellt utbyte och ett närmare samband mellan människor.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Fru talman! Olle Wästberg tycker inte att det är särskilt dramatiskt med utflöde av 12 å 20 miljarder ur landet årligen. Man frågar sig vilket skådespel Olle Wästberg vill se för att kalla det dramatiskt.

Jag diskuterar nu inte den enskilda människans utförelse av någon tusenlapp. Vad jag diskuterar är de stora företagens utförelse av kapital ur landet, kapital som krävs här för att få till stånd en förändrad samhällsstruktur.

Olle Wästberg säger att jag kräver kvalitativt annorlunda inriktning av investeringarna i landet, och det är helt riktigt. Vi har framhållit detta, vilket framgår av våra motioner. Vi vill ha en omläggning av den ekonomiska politiken inför 1980-talet. Vi vill ha en annorlunda investeringsinriktning, inte på kolkraftverk – det får stå för ettans och tvåans räkning –, men inom miljöområdet i övrigt kan jag tänka mig en rad industrier som skulle sysselsätta betydligt fler människor än den tunga produktion som förekommer i dag. Vi vill ha en industri som skulle skapa arbetstillfällen och som skulle innebära ett stopp för den omfattande folkutflyttning som blivit följderna av såväl den socialdemokratiska som de borgerliga regeringarnas politik.

Det stora valutautflödet kallar jag dramatiskt. Och vad värre är: Det kan komma att bli än större i framtiden på grund av den stora upplåning som företagen bedriver utomlands och som så småningom skall betalas tillbaka genom räntor, amorteringar och annat. Vad vi alltså har att vänta, om vi inte får till stånd en hårdare valutareglering och en större kontroll av företagens utförelse av kapital, är en än värre utslagning på arbetsmarknaden och än större räntehöjningar.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp) replik:

Fru talman! Ett valutautflöde på 10 miljarder blir dramatiskt om det är permanent, om det visar sig att utflödet år efter år ligger på en sådan nivå. Men det valutautflöde som vi hittills har haft har det funnits rimliga och naturliga förklaringar till. Det gör att vi måste titta närmare på det nuvarande utflödet, analysera effekterna och ta reda på vad det beror på. Det är bl. a. det som vi har riksbanken till. Det allvarliga uppträder om det visar sig att det är fråga om ett kontinuerligt och trendmässigt valutautflöde. Om vi skulle gå vägen över ett införande av valutakontroll också på de löpande transaktionerna, skulle vi få bygga upp en omfattande byråkrati som varje år skulle kontrollera tio miljoner företagstransaktioner. Det skulle avsevärt försvåra

våra möjligheter att över huvud taget bedriva handel med omvärlden.

Eva Hjelmström har tidigare sagt att vi har haft för stor tyngdpunkt på exportindustrin. Vilka är då våra stora exportindustrier? Jo, det är skogs- och stålindustrin. Hur skall vi – vilket Eva Hjelmström vill – kunna undvika en befolkningsomflyttning, om vi lägger mindre tyngdpunkt på våra exportindustrier? Hur skall denna befolkningsomflyttning kunna undvikas, om vi lägger mindre tyngdpunkt på en del av den industri som just finns i t. ex. Norrland? En förutsättning för att vi skall kunna upprätthålla standarden för de mest utsatta grupperna i samhället och för att vi skall kunna fortsätta att bedriva en fördelningspolitik är att vi har de resurser som vi bl. a. får genom utrikeshandeln.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Fru talman! Å ena sidan förklarar Olle Wästberg i Stockholm att valutautflödet har helt rimliga och naturliga förklaringar. Å andra sidan säger han att riksbanken måste titta på orsakerna till utflödet. Jag måste då fråga mig: Vilka rimliga och naturliga förklaringar har finansutskottet eller Olle Wästberg givit? Jag kan inte finna annat än att den enda rimliga och naturliga förklaringen är den som jag gav i mitt anförande, nämligen att företagets och då framför allt storföretagets bedömningar att man tjänar mer pengar genom att flytta ut produktionen är orsaken till kapitalexporten. Om man tittar på utvecklingen av denna kapitalexport under en rad år, finner man att den hela tiden faktiskt har ökat. Det förefaller mig som om regeringen över huvud taget inte har något grepp om valutautflödet, och den verkar inte heller vara beredd att vidta några som helst åtgärder för att få stopp på det.

Så till handeln med omvärlden: Jag sade tidigare att vi visst inser att Sverige också i framtiden kommer att ha ett omfattande handelsutbyte med omvärlden, om än med något annorlunda inriktning än i dag, då vi är hårt uppknutna till ett fåtal nationer. Men vi kan inte fortsätta att betrakta exportindustrin som den enda industri vi skall satsa på. Vi har sagt att vi måste satsa på vidareförädling av de produkter och råvarutillgångar som vi har inom landet, bl. a. skogen och malmen. Om den vidareförädling som i dag många gånger förläggs utomlands i stället förlades inom landet skulle en rad nya jobb skapas. Det skulle dessutom innebära att vi kunde få till stånd sysselsättning i exempelvis Norrbotten, Värmland och Blekinge – län som i dag är verkligen hårt drabbade av arbetslöshet.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Wästberg i Stockholm anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

CHRISTER NILSSON (s):

Fru talman! Efter drygt tre år av borgerligt styre befinner sig hyres- och bostadsmarknaden i en djup kris. Det råder bostadsbrist i många av landets kommuner. Relationerna mellan bostadskostnader och inkomster har försämrats, och hyresgästerna har under 1979 drabbats av mycket kraftiga

hyreshöjningar. De sociala klyftorna i boendet ökar, och spekulationen spelar en allt större roll på bostadsmarknaden. Valfriheten på bostadsmarknaden har, för att knyta an till en socialdemokratisk partimotion, alltmer kommit att begränsas till de människor som förfogar över kapital.

Den sociala bostadspolitiken får nu successivt ge vika för en marknads-ekonomiskt inriktad bostadspolitik. Och vi kan redan se följderna: det byggs för litet, och det som byggs riktar sig inte till de människor som står utan bostad.

Att det är moderaterna som bestämmer bostadspolitiken framgår av regeringsförklaringen. I 1976 års regeringsdeklaration sade man att alla människor oberoende av inkomst skulle ha rätt till en god bostad och att systemet med generella bostadssubventioner och selektiva bostadsbidrag skulle ligga fast. Denna viktiga målsättning finns inte med i 1979 års regeringsdeklaration. Det är, som ofta påpekats i bostadsdebatten, stora skillnader mellan årets trepartiregering och 1976 års. Målet är inte längre att föra en socialt inriktad bostadspolitik. Den andra regeringen Fälldin tycks acceptera bostadsköer och ständiga hyreshöjningar. Centern och folkpartiet har successivt övergivit sina bostadssociala målsättningar, och en anpassning har skett till moderaternas krav att bostaden skall vara en handelsvara.

Att de fria marknadskrafterna inte kan lösa bostadsproblemen för normala inkomsttagare visar utvecklingen i Sverige på 1920-talet. Då avvecklades hyresreglering och samhällets finansiella stöd. Följden blev att inkomst och förmögenhet på nytt blev grunden för fördelning av bostäder.

Fru talman! Socialdemokratin ser bostaden som en social rättighet. Vi kan aldrig acceptera en utveckling bort från de bostadssociala målen.

Under 1979 påbörjades mellan 55 000 och 56 000 lägenheter. Bostadsministern misslyckades alltså ännu en gång med att klara sin egen och de borgerliga regeringarnas målsättning, som var drygt 60 000 påbörjade lägenheter.

Det låga bostadsbyggandet kommer inte som någon överraskning. Bostadsministern har i flera år bagatelliserat problemen på hyres- och bostadsmarknaden. Hon har t. o. m. förnekat att det finns en bostadsbrist, trots att tiotusentals människor står i bostadskö. Bostadsministern har skyllt svårigheterna på kommunerna och glömt bort att regeringen har huvudansvaret för bostadspolitiken. Trots att riksdagen 1979 underkände folkparti-regeringens bostadspolitik och krävde att det byggs minst 65 000 lägenheter kom inte bostadsministern med några förslag som skulle leda till ett ökat bostadsbyggande. Ekonomiminister Gösta Bohman gav i en interpellationsdebatt i november förra året besked om att regeringen inte var beredd att skapa samhällsekonomiskt utrymme för den ökning av bostadsbyggandet som riksdagen krävt.

I en situation när tusentals ungdomar står i bostadskö låter regeringen bostadsbyggandet sjunka. Och de här bristproblemen kommer att förvärras under 1980-talet, när 1960-talets stora ungdomskullar kommer ut på bostadsmarknaden.

Det låga bostadsbyggandet och de höga hyrorna är en följd av att

byggnadskostnaderna har ökat snabbt sedan slutet av 1976. Byggspriserna har på ett år ökat med drygt 20 %.

De s. k. överkostnaderna är i dag så höga att bostadsföretagen inte kan bygga eller tvekar att bygga. Många av de lägenheter som skulle ha påbörjats under 1979 kommer aldrig att lämna ritbordet. Vem kan eller får starta byggen, när överkostnaderna blir omkring 20 % och årshyran beräknas till 24 000 kr. för en normal trerumslägenhet?

I många kommuner blir överkostnaderna så höga att länsbostadsnämnderna inte kan lämna godkännande för statliga lån. Det blir snart regel att byggnadskvoter inte utnyttjas.

Även om statens räntestöd utsträcks till vissa överkostnader – ett i och för sig bra förslag – blir kostnaderna så höga att företagen vägrar eller tvekar att bygga. Det finns t. o. m. rapporter som tyder på att produktionen av flerfamiljshus helt håller på att upphöra även i kommuner med bostadsbrist.

Hyseskostnaderna ökar nu snabbare än konsumentprisindex. Tar man hänsyn till att oljekostnaderna ökade, så finner man att vi fick en hyreshöjning i de allmännyttiga företagen med mellan 22 och 23 kr./m² 1979. Hysesnivån i nyproduktionen tenderar att bli så hög att många av dem som står i bostadskö inte har råd att fråga efter nybyggda lägenheter. Läget förvärras av att regeringen har låtit inflationen urholka bostadsbidragssystemet. Under de senaste fyra åren har 163 000 makar med barn mist rätten till bostadsbidrag. Genomförs regeringens politik får nu 40 000 ensamstående med barn sänkta bostadsbidrag – och det i en situation då hyrorna ökar mycket snabbt. Vi vet också att effekten av flera förslag i årets budgetförslag blir rekordstora hyreshöjningar under kommande år.

Fru talman! Den stora svagheten i årets budgetförslag är att regeringen står handfallen inför den snabba kostnadsutvecklingen på byggnadsområdet. Regeringens inflationspolitik kommer också att förvärra problemen på hyres- och bostadsmarknaden under 1980.

Vi måste mot den bakgrunden räkna med en lägre takt i bostadsbyggandet 1980 än vad regeringen förutsatt i finansplanen.

Regeringens förslag att avveckla hyresförlustlån och underhållslån samt att försämra bostadsbidragen för vissa grupper kommer att leda till ökade bostadskostnader.

I regeringens budgetförslag görs alltså inget samlat försök att lösa problemen på hyres- och bostadsmarknaden.

Svenska folket får räkna med att om riksdagen ställer sig bakom regeringens ekonomiska politik så kommer byggnadskostnaderna att fortsätta att öka, bostadsbyggandet kommer att ligga på en alltför låg nivå och fortsatta hyreshöjningar kommer att urholka vissa gruppers levnadsstandard.

Fru talman! Det stabiliseringsprogram som socialdemokraterna för fram i dagens reservation och som har stöd av LO vill hålla tillbaka inflationen och förhindra standardförsämringar för vanliga löntagare. En sådan politik skapar stabilitet i landets ekonomi och underlättar därmed avtalsrörelsen.

Viktiga inslag i vår politik är bl. a. att begränsa hyreshöjningarna och dämpa den snabba utvecklingen av byggnadskostnaderna, som är huvudsaken till krisen på hyres- och bostadsmarknaden. Genom prisstopp på byggnadsvaror och en skärpt kontroll över entreprenadpriserna vill socialdemokraterna ge samhället en bättre kontroll över byggnadskostnaderna. Frågorna om hyresförlustlånen och underhållslånen bör ges en sådan lösning att hyresutvecklingen dämpas. Bostadsbidragen vill vi förbättra och göra mera rättvisa ur fördelningssynpunkt.

Det minskande bostadsbyggandet har gjort att yrkesarbetare lämnat branschen. Vi har fått brist på byggnadsarbetare och en minskad kapacitet inom byggmaterielindustrin. På mindre orter försvinner byggföretag. Därför är det nu inte möjligt att snabbt öka bostadsbyggandet till den bostadssocialt nödvändiga nivån på ca 70 000 lägenheter per år. Socialdemokraterna kräver mot den bakgrunden en planerad successiv ökning av bostadsbyggandet med minst 5 000 lägenheter per år t. o. m. 1982.

Fru talman! Som jag nämnde inledningsvis befinner sig svensk bostadsförsörjning i en djup kris. De olika borgerliga regeringarna har under de gångna tre åren intagit en passiv hållning till problemen på bostadsmarknaden och därigenom medvetet låtit krisen drabba allt fler människor.

Socialdemokratin kommer aldrig att acceptera en utveckling bort från de bostadssociala målen. I den socialdemokratiska reservation som fogats till finansutskottets betänkande 1979/80:15 har vi redovisat en politik som håller tillbaka hyreshöjningarna, dämpar kostnadsutvecklingen och ökar bostadsbyggandet.

Det är en skandal att finansutskottets borgerliga majoritet inte har ett enda ord att säga om det minskande bostadsbyggandet.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

ROLF RÄMGÅRD (c):

Fru talman! Sverige som nation är känsligt och blir allt känsligare på det ekonomiska området för vad som händer ute i världen. Problem finns inom varvsnäringen, sjöfarten, tekoindustrin och andra näringar, och det är branscher som påverkas av den internationella utvecklingen. Men också ramarna för lönerörelsen och budgetpolitiken bestäms i dag i stor utsträckning av konjunkturer och strukturella förändringar utanför vårt lands gränser.

Det är därför viktigt att vi inte låter den utvecklingen skena i väg så att vi dessutom blir uppbundna av större och ekonomiskt starkare länders ekonomiska politik.

En av huvudmålsättningarna under de närmaste åren måste bli att minska det mycket stora underskott i utrikesaffärerna som de nya oljeprishöjningarna har givit upphov till. Detta måste ske genom att vi i större utsträckning än tidigare anpassar kraven till de resurser som står till vårt förfogande. Inte minst utgör det statliga budgetunderskottet ett bekymmer. Det innebär att den strama budgetpolitik som präglar det nu framlagda finans- och

budgetförslaget för 1979/80 kommer att följas av flera strama budgeter under de närmaste åren. Detta för i sin tur med sig att generella standardförbättringar får vänta och att resurserna i första hand utnyttjas för att klara förpliktelserna mot våra gamla, barnfamiljerna och låginkomsttagarna. Varje miljon och miljard på utgiftssidan kommer senare att få tas igen – och då kanske i en betydligt svagare konjunktur än den vi nu har.

Den privata och offentliga efterfrågan på varor och tjänster måste dessutom anpassas till en nivå som möjliggör ett växande utrymme för exporten och som håller tillbaka importen. Det finns alltså här ett gemensamt intresse av att ha en lugnare kostnadsutveckling än vår omvärld, så att vårt konkurrensläge förbättras. I det här fallet får både den fortsatta budgetutvecklingen och lönerörelsen stor betydelse. Det är det bästa sättet att skapa förutsättningar för en förbättring av sysselsättningen och en fortsättning av den industriella utbyggnaden.

Stabiliteten i samhälls ekonomin påverkas inte minst av utvecklingen i kommuner och landsting. Det beror både på den storlek verksamheten har i absoluta tal och på att utgifterna fortsätter att öka i så snabb takt. Fler pensionärer, krav på bättre barnomsorg och en fortsatt omdaning av skolan är några av de faktorer som håller utgiftstrycket uppe ute i kommunerna.

I det budgetförslag som finansutskottet har behandlat tas de kommunalekonomiska frågorna upp i ett avsnitt. Föredraganden påpekar att en överenskommelse har träffats mellan regeringen och de båda kommunförbunden, varvid man enats om att rekommendera en 3-procentig volymutveckling per år av den kommunala konsumtionen.

Det konstateras i nationalbudgeten att den kommunala konsumtionen beräknas öka med 5 % år 1979 och med 4 % år 1980. Samtidigt konstaterar föredraganden att kommunernas finansiella ställning är god och att utgiftsexpansionen har kunnat ske inom ramen för måttliga höjningar av medelsutdebiteringen, en ökning med 31 öre 1979 och en beräknad ytterligare ökning med 7 öre 1980.

I samband med den kommunalekonomiska propositionen och riksdagens beslut 1979 förutsattes att man, när kommunerna fick en kraftig höjning av de statliga bidragen, skulle utnyttja de möjligheter till skattesänkningar eller till undvikande av skattehöjningar som dessa resursförstärkningar medförde. Så har inte skett. Endast några få kommuner har sänkt skatten.

Det är mot den bakgrunden som budgetministern nu menar att *takten* i genomförandet av den i våras antagna skatteutjämningsreformen måste omprövas. Regeringen kommer senare, i en särskild proposition, att förelägga riksdagen en samlad redovisning av de kommunalekonomiska frågorna. Denna proposition har föregåtts av överläggningar mellan de båda kommunförbunden.

Med anledning av detta framhåller socialdemokraterna i sin partimotion att den ökade kommunala expansionen endast skett inom områden som har prioriterats av statsmakterna. Därför anser motionärerna att riksdagens beslut om den kommunala skatteutjämnningen bör ligga fast. Något sådant yrkande finns emellertid inte i den socialdemokratiska partimotionen. I

stället har socialdemokraterna i finansutskottet i en reservation hakat på en vpk-motion, som innehåller ett konkret yrkande på att skatteutjämningsreformen skall genomföras enligt riksdagens beslut.

Majoriteten i finansutskottet konstaterar, liksom jag tidigare framhållit i mitt anförande, att den kommunala utgiftsutvecklingen har avgörande betydelse för den samhällsekonomiska balansen. Därför måste också den kommunala sektorns ekonomi bli föremål för statsmakternas uppmärksamhet.

I likhet med budgetministern finner utskottet att regeringen bör överväga vilka åtgärder som skall vidtas för att uppnå en långsammare takt i de kommunala utgiftsökningarna.

Eftersom dessa förslag senare kommer att föreläggas riksdagen med anledning av den kommunalekonomiska propositionen, är det inte nu meningsfullt med något riksdagens uttalande. Därför avstyrks motionerna 1067 och 1853, yrkande 4. Men naturligtvis är finansutskottet medvetet om att det i många fall är riksdagens beslut som i hög grad har påverkat den kommunala utgiftsökningen. Därför säger nu utskottet att det under detta och kommande riksmöten måste vara en målsättning att inte åsamka kommuner och landstingskommuner nya utgifter till följd av statliga beslut. Om det i undantagsfall läggs fram ytterligare förslag om sådana utgiftsökningar, skall utskottet vid beredning av dessa ärenden noga analysera de kommunalekonomiska konsekvenserna av olika ställningstaganden.

Centern som parti ser det självfallet som något mycket positivt att en stor del av medborgarnas gemensamma angelägenheter handläggs av kommuner och landsting. Kommunernas och landstingens starka ställning utgör i själva verket en av de bästa garantierna för en decentraliserad samhällsorganisation. Utan denna mycket positiva inställning till kommunerna skulle självklart heller inte den nuvarande och den tidigare trepartiregeringen ha medverkat till en så omfattande överföring av ekonomiska resurser till kommunerna som ägt rum under de senaste åren. Enbart skatteutjämningsbidragen har sedan 1976 fördubblats. Det är en uppräknings som haft stor betydelse för kommunernas allmänna verksamhetsutveckling. Men framför allt har den bidragit till en utjämning mellan fattiga och rika kommuner. Den spelar på så sätt också en mycket viktig roll från regionalpolitisk synpunkt.

Till skatteutjämningsbidragen skall läggas statsbidragen till skola, barnomsorg, beredskapsarbeten för ungdom m. m. Totalt har statsbidragen till kommunerna de senaste två åren ökat med över 4 miljarder om året – från 30 miljarder till 38,5 miljarder. Även med den senareläggning med ett år av en del av skatteutjämningsreformen som regeringen föreslagit kan man förutse ett bidragstillskott av samma storleksordning för nästa år – 1981. Indirekt har kommunerna också fått ett ökat ekonomiskt utrymme, bl. a. genom borttagandet av den allmänna arbetsgivaravgiften.

Det är nu denna politik som socialdemokraterna försöker få att framstå som ett ekonomiskt strypgrepp på kommunerna. Kritiken hade definitivt passat mycket bättre när socialdemokraterna själva hade regeringsansvaret.

Det var ju då som kommunerna fick ta till sina stora skattechöjningar, vilka slog hårt mot låginkomsttagarna. Det var då som kommunerna dessutom lurades på skatteinkomster och själva fick bära en ständigt större avgiftsbörda genom täta höjningar av arbetsgivaravgifterna.

Nu är inkomster och utgifter på ett bättre sätt i balans i den meningen att kommunerna inte tvingas till samma täta skattechöjningar. Men i förhållande till landets samlade resurser ökar utgifterna fortfarande för snabbt. På samma sätt som staten måste kommunerna i en tid med kraftigt höjda oljepriser vara beredda till en lugnare takt i sina utgiftsökningar. Men detta innebär ju inte att någon gör avkall på sina idéer och krav. Det är aldrig realistisk politik att söka bortse från vilka totala resurser man har till sitt förfogande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i dess helhet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! I finansutskottets betänkande om den kommunala ekonomin för knappt ett år sedan kunde man läsa att regeringen lagt fram förslag som syftade till att främja den kommunala sektorns utveckling inom ramen för en godtagbar samhällsekonomisk balans.

Det där om att syftet var att "främja" den kommunala sektorns utveckling kunde gärna ha bytts ut mot att "bromsa" den kommunala sektorns utveckling. Den saken bör stå klar efter vad som signalerats i budgetpropositionen.

När kommunalekonomiska utredningen lade fram sina förslag fick satsningen på skatteutjämningsystemet tjäna syftet att dölja de i övrigt synnerligen magra resultaten. Nu skulle kommuner och landsting via skatteutjämningsystemet få möjligheter att hålla tillbaka skattechöjningarna, ja, t. o. m. sänka skatten, hävdade borgerliga politiker. Detta var naturligtvis en bluff. Det var inte alls fråga om sådana resurstillskott till de hårt ansträngda kommunerna.

Under två år skulle enligt riksdagens beslut skatteutjämningsreformen genomföras. Men det fanns krafter i rörelse som inte ens ville acceptera denna begränsade satsning på den kommunala sektorn.

Tvinga fram sänkt skatt i kommunerna, utropade Gösta Bohman redan i mars förra året inför det väntade beslutet om skatteutjämningsreformen. I moderaternas s. k. sparplan, som spökade i valrörelsen, fanns flera punkter som riktade sig mot kommunerna, bl. a. nej till skatteutjämningspengar till kommunerna.

När så årets budgetproposition kom, kunde man konstatera att moderaterna fått sin vilja fram. Om regeringen kan sägas att den inte prutade allt, men att hälften prutades genast. Det av riksdagen beslutade beloppet till skatteutjämningsbidrag skall halveras. Kommunerna berövas på ett bräde

750 milj. kr. nästa budgetår.

Det är ingen tvekan om att denna åtgärd är en bestraffning mot kommunerna för att de inte har förmått klara sina ålägganden inom de ramar regeringen angett. Reaktionen från kommuner och landsting är enstämmig: för att klara uppgifterna tvingas man höja skatten. Därmed ädrar sig kommuner och landsting tydligen nya bestraffningar enligt Bohmandoktrinen.

Man måste också komma ihåg att regeringens olika åtstramningsåtgärder på sociala och andra områden gör att trycket på kommunerna ökar ytterligare. Attackerna mot kommunerna ligger helt i linje med regeringens ekonomiska politik i övrigt. Regeringen söker vältra över bördorna på de minst bärkraftiga. Därför stramar man också åt på den kommunala sektorn. De sociala konsekvenserna kommer inte att låta vänta på sig.

Det är den kommunala sektorn som skall svara för hälso- och sjukvården. Det är där barnomsorgen skall lösas. Det är kommuner och landsting som skall svara för omsorgen om de gamla. Det är i hög grad kommunernas uppgift att svara för bostäder, boendemiljö, barns och ungdoms fritidsverksamhet, kultur samt trafik- och miljöfrågor. Kommunerna har fått allt större uppgifter inom den sociala sektorn i takt med utslagningen i samhället. Den omfattande ungdomsarbetslösheten har tvingat fram nya kommunala åtaganden.

Regeringens attacker mot kommunerna är det kanske tydligaste angreppet på den sociala standarden för de breda grupperna i samhället. Barnen, ungdomen, åldringarna och de sjuka får känna följderna. Det är också arbetarklassen, och inte minst låginkomsttagarna, som drabbas av denna politik.

Det är vintrigt kring Gösta Bohman. Kylan känns särskilt bitande för de svaga i samhället. Låginkomsttagarna, barnfamiljerna, pensionärerna, de arbetslösa och utslagna känner hur högervinden biter i skinnet.

De borgerliga partierna har tydligen nu också lämnat den ståndpunkt de låtsades ha i valrörelsen, nämligen att åtagandena till pensionärerna och barnfamiljerna skulle uppfyllas.

Nu skriver finansutskottet: "Det måste enligt utskottets mening göras alldeles klart att folkhushållet som helhet måste bära bördan av de högre oljepriserna. Därmed kan heller ingen enskild grupp i samhället begära kompensation för den minskning i konsumtionsutrymmet som blir en följd av prisstegringar av denna art."

Detta är mycket avslöjande. För finansutskottet existerar tydligen inte grupper med olika bärkraft och behov av en rättvisare fördelning av bördorna.

Med denna syn är det följdriktigt att man riktar attacker mot den kommunala servicen. Det är ett uttryck för en reaktionär politisk syn. Finansutskottet ställer också upp på regeringens åtgärder mot kommunerna.

Vpk har i sin partimotion yrkat på att riksdagen redan nu skall göra klart för regeringen att man inte kommer att godta den aviserade prutningen på

skatteutjämningen. Utskottet avvisar detta yrkande. Däremot kan vi notera att socialdemokraterna i sin reservation nr 6 gett sin anslutning till vårt yrkande. Vi kan därför biträda reservationen i den punkt som gäller skatteutjämningsreformens genomförande. Däremot skall jag inte närmare gå in på reservanternas brasklapp om att våra förslag om ökade kommunala utgifter skulle innebära en överbudspolitik utan förankring i den ekonomiska verkligheten. Låt mig endast påpeka att de förslag vi ställt svarar mot angelägna behov och är fullt möjliga att genomföra. Vad det handlar om är att förhindra att den kommunala verksamheten sätts i strykkläss. Den kommunala servicen är av största betydelse för de svagaste i samhället och måste därför försvaras och även byggas ut.

Finansutskottet försöker gömma sig bakom att regeringens förslag rörande skatteutjämningen skall framläggas senare.

”Något konkret förslag från regeringen i frågan föreligger inte i nuvarande läge. Utskottet kan inte finna att det finns någon anledning för riksdagen att göra något uttalande i denna fråga förrän regeringen presenterat den aviserade samlade redovisningen och framlagt sina förslag”, skriver finansutskottet.

För det första vet finansutskottet att regeringen avser att hålla inne 750 miljoner av skatteutjämningsmedlen. Detta står att läsa på flera ställen i budgetpropositionen. Om detta har diskussioner också förts mellan regeringen och kommunförbunden, varvid det stått klart att regeringen inte vill backa från sin linje.

För det andra missar riksdagen en möjlighet att påverka regeringen, om riksdagen inte redan nu säger sin mening utan väntar till dess regeringsförslagen framläggs.

Om man vill förhindra den aviserade attacken mot kommuner och landsting, då bör man nu uttala att skatteutjämningsreformen skall genomföras i enlighet med riksdagens beslut från 1979. Jag hoppas att också borgerliga riksdagsledamöter som reagerat mot regeringens planer tar tillfället i akt och medverkar till ett uttalande från riksdagen.

Det har förekommit en debatt om Landstingsförbundets ordförande och hur han skall ställa sig i fråga om prutningarna på skatteutjämningsbidraget. Den som skall företräda landsting och kommuner behöver inte ta miste på hur opinionen är i denna fråga. Det är en mycket kompakt opinion för att förra årets beslut skall gälla. Det är ett övertygande material som redovisats om följderna av en prutning, i form av försämrad service och skattehöjningar. Därför borde ställningstagandet vara ganska naturligt.

Till de märkliga omständigheterna i denna fråga hör däremot agerandet från förutvarande ordföranden i Kommunförbundet, nuvarande kommunministern Karl Boo. Det måste låta som ett hån ute i kommuner och landsting när Karl Boo säger att kommunerna har aldrig haft det så bra ekonomiskt som i dag. Karl Boo förnekar sina kunskaper om kommunernas besvärliga ekonomiska läge för att rättfärdiga Gösta Bohmans påbud om åtstramning mot kommunerna. Han går direkt emot sina partivänner som står i spetsen för kommun- och landstingsförbunden. Han agerar mot vad centerns

talesman i debatten om skatteutjämningen anförde i maj månad förra året.

Centerns talesman Axel Kristiansson kunde då knappast ana att hälften skulle tas tillbaka av det som han såg som en reform "angelägen och nödvändig för att kunna upprätthålla en vital kommunal demokrati och för att klara det i vårt samhällssystem nödvändiga samspelet mellan stat och kommun".

Gösta Bohman har dikterat. Regeringen har ställt upp på hans linje. Om kommunministern skall vara trovärdig när han säger sig avvisa tanken på kommunalt skattetak, borde han redan nu säga ifrån till moderaterna när det gäller skatteutjämningsbidragen.

Det är den beryktade Bohmanska svängremmen som dras åt kring kommuner och landsting. Det är ett led i strävandena att vältra över krisens bördor på de arbetande. Kapitalets företrädare i regeringsställning söker strypa den kommunala verksamheten och göra delar av denna till objekt för profitjakten.

Genom att fördröja skatteutjämningsreformen riktar regeringen en rak höger mot kommunerna. Detta svek mot av riksdagen fattade beslut måste bestämt avvisas. Det kan ske genom bifall till vpk-motionens yrkande att riksdagen uttalar att skatteutjämningsreformen skall genomföras i enlighet med riksdagens beslut. Detta yrkande återfinns i den socialdemokratiska reservationen nr 6. Jag yrkar bifall till mom. 3 i denna reservation.

LENNART BLOM (m):

Herr talman! Kommunalekonomin har kommit att bli något av en följetong i denna kammare. Frågan var uppe till diskussion under den allmänpolitiska debatten, och den är föremål för behandling i dag. Den kommer naturligtvis också upp till debatt när regeringens proposition föreligger för behandling här i riksdagen någon gång i slutet av april. Sannolikt skulle saktidningen vinna på att i något högre grad anknytas till vad som kommer att stå i den propositionen. Det framgår inte minst av den debatt som förts här i dag att denna diskussion har präglats av några ganska betänkliga missförstånd.

Jag skall vara mycket kortfattad, herr talman, och begränsa mig till en replik till den socialdemokratiska ledamoten av finansutskottet Anita Gradin, som ju förde fram synpunkter överensstämmande med den socialdemokratiska ståndpunkten. Hon uttryckte mycket belysande saken så att genom förslaget om att senarelägga en viss del av den kommunala skatteutjämningen skulle klyftan komma att ökas. Det är ända ett ganska anmärkningsvärt sätt att uttrycka saken, eftersom det som sker går i rakt motsatt riktning. Genom ytterligare skatteutjämningsbidrag på 750 milj. kr. år 1981 minskas klyftan. Där ligger kärnan i denna debatt, och om alla socialdemokratiska talare som yttrar sig i den också påpekade detta, skulle de sedan egentligen inte ha något underlag för att fortsätta sin argumentation.

Anita Gradin talade också om att kommuner och landsting skulle

bestraffas genom senareläggningen. Det är ju inte alls fråga om någon bestraffning, även om man naturligtvis i och för sig kunde tycka att det kunde ha varit motiverat att rubricera det som en bestraffning. Det är faktiskt så att kommuner och landsting med förfärande regelbundenhet har brutit mot en rad överenskommelser och rekommendationer, både när det gäller skattehöjningars storlek och volymexpansionens omfattning. Men det är alltså inte fråga om någon bestraffning, utan vad det gäller är helt enkelt att i ett mycket ansträngt ekonomiskt läge även kommuner och landsting skall bidra till att den erforderliga dämpningen kommer till stånd. Det är alltså fråga om en åtstramning jämfört med vad man tidigare räknade med, men det är i absoluta tal fråga om en förbättring. Och det är minsann inte alla som har det så beviljat – det finner man om man ser på statsbudgetförslaget i dess helhet.

Jag måste alltså konstatera att Anita Gradins uppläggning helt ansluter sig till den socialdemokratiska mallen och att hon också fullt stilenligt yrkade bifall till vpk:s demonstrationsyrkande.

Än en gång, herr talman: Vad det gäller är alltså en viss senareläggning, men det är ändå fråga om en betydande förbättring av skatteutjämningen, även under 1981.

De överföringar som skett från staten till kommuner och landsting har haft en betydande omfattning, något som flera talare tidigare har påpekat. I en interpellationsdebatt för några veckor sedan erinrade Karin Söder om att överföringarna i själva verket har stigit från ungefär 20 miljarder till knappt 40 miljarder bara på en femårsperiod. Andre vice talmannen Thorsten Larsson har liksom Rolf Rämgård i dag erinrat om att den skatteutjämning som verkligen har kommit i gång på allvar sedan vi fick en borgerlig trepartiregering har inneburit mer än en fördubbling av de totala beloppen. 1977 var beloppet 3 miljarder. År 1980 var det ungefär 7 miljarder, och 1981 blir det alltså upp emot 8 miljarder.

Om kommuner och landsting inte anpassar sig till en krass och bekymmersam ekonomisk situation, kommer säkerligen frågan om kommunalt skattetak och kanske t. o. m. kommunalt skattestopp att på allvar aktualiseras. Det skall man i så fall inte bli förvånad över vare sig i denna kammare eller ute i kommuner och landsting.

Det kanske till slut må tillåtas en vice ordförande i Kommunförbundet att med dessa ord på vägen nu lämna stafetten vidare till Landstingsförbundets ordförande.

Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan.

BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! För åren 1979 och 1980 har kommunförbunden träffat en överenskommelse med regeringen om att sträva efter att dämpa den kommunala utgiftsexpansionen. Närmare bestämt har parterna enats om att riktpunkten för den kommunala konsumtionens volymutveckling bör vara 3 % för vartdera året.

De bedömningar av den kommunala konsumtionsutvecklingen som

redovisas i nationalbudgeten anger en ökningstakt på 5 % för 1979 och 4 % för 1980. Detta ligger klart över den överenskomna riktpunkten.

Hur är detta möjligt när det råder en bred politisk enighet om att en dämpning av den kommunala utgiftsexpansionen är nödvändig som ett led i ansträngningarna att återföra den svenska ekonomin till ett läge med yttre och inre balans?

Vissa företrädare för regeringen har anmärkt på olydiga landsting och kommuner, och man har gjort glidande uttalanden om kommunalmännens bristande samhällsekonomiska ansvar. Det är ibland svårt att frigöra sig från intrycket att somliga upplever det som partitaktiskt tacksamt att skälla på kommunalpolitikerna. Men med sådana påhopp på kommunalmän och landstingsmän gör man inte landet någon tjänst.

Det är självklart att vi i detta land, lika litet som andra länder, i längden inte kan leva över våra tillgångar. Men här har alla politiska partier ett tungt ansvar, och ett mödosamt arbete pågår som inte blir färdigt över en natt.

Varför har då landsting och kommuner inte helt nått upp till överenskommelsen? Det finns naturligtvis flera förklaringar till detta. Först och främst måste vi enligt min mening se 1978 års överenskommelse om volymökningen som ett första försök med den typ av förhandlingssystem som för några år sedan diskuterades i kommunalekonomiska utredningen. När vi träffade överenskommelsen var vi väl medvetna om bl. a. svårigheterna för kommuner och landsting att med kort varsel anpassa volymökningen. Överenskommelsen träffades i juni 1978, och då var budgetarbetet för det första avtalsåret, 1979, i det närmaste klart. Vidare har vi svårigheterna att mäta volymökningen och arbeta med volymmått.

Vi bör alltså inte använda uppgifter om volymökningen 1979 som en grund för alltför kategoriska uttalanden om landstingens och kommunernas benägenhet att följa träffade överenskommelser. I stället bör vi rikta in oss på att göra systemet bättre i framtiden. Ett sätt är naturligtvis att överläggningarna mellan regeringen och kommunförbunden i framtiden sker med utgångspunkt i ett bättre planeringsunderlag än vad som hittills har varit fallet. Ett annat sätt att öka överenskommelsernas genomslagskraft kan vara att Landstingsförbundet för sin del starkare återförsäkras överenskommelsen i en förbundskonferens, där företrädare för landstingens alla majoriteter och minoriteter deltar.

Som förklaring till volymökningen kan man peka på flera faktorer som landstingen har små möjligheter att påverka på kort sikt.

Tidigare års investeringar har gett upphov till färdiga driftenheter med åtföljande driftkostnadsökningar. Det är inte möjligt att avbryta sådana projekt utan stora konsekvenser.

Sedan länge beslutade huvudmannaskapsförändringar har skett. Riksförsäkringsverkets sjukhus har övergått till landstingskommunalt huvudmannaskap, försvarets fabriksverks tvätterier har övertagits av landstingen m. m.

En intressant fråga är inte minst hur beslut i denna kammare kan driva upp landstingens kostnader. Det är inte min avsikt att rikta kritik mot riksdagens

beslutsfattande som sådant. Men det är uppenbart att riksdagen ibland har fattat beslut om reformer utan att på ett ordentligt sätt belysa kostnaderna för reformernas genomförande.

Den 7 juni 1978 trädde en ny arbetsmiljölag i kraft som till sin uppbyggnad utgör en ramlag som skall kompletteras med föreskrifter och anvisningar från tillsynsmyndighet. Arbetskyddsstyrelsens framskrivning av föreskrifter och anvisningar har i hög grad fått såväl arbetsmässiga som ekonomiska konsekvenser för arbetsgivaren.

Arbetsmiljölagen har också inneburit krav på större personaltäthet för att lagens föreskrifter om arbetstidens förläggning, arbetspassens längd samt veckoarbetsvila skall kunna uppfyllas. En successiv anpassning till lagen sker. Översynen av arbetstidsscheman för en anpassning till lagen har resulterat i rätt stora nyanställningsbehov.

Jag men ingen annan i denna kammare var medveten om dessa effekter när riksdagen tog sitt beslut. Inte heller beaktades dessa frågor i den överenskommelse som träffades mellan regeringen och de båda kommunförbunden.

Det är viktigt, och det kommer att bli än viktigare, att innehållet i överenskommelserna stämmer överens med andra beslut som berör landstingens och kommunernas verksamhet. Jag tänker t. ex. på utbyggnaden av långvården, där vi träffat en överenskommelse med socialdepartementet om att Landstingsförbundet skall verka för igångsättning av byggande av minst 2 000 vårdplatser per år.

Enligt folktandvårdslagen, som riksdagen beslutade om i december 1979, skall landstingen och de landstingsfria kommunerna fr. o. m. 1981 erbjuda samtliga invånare mellan 0 och 19 år årligen återkommande avgiftsfri tandvård. Genom de skärpta etableringsreglerna fr. o. m. 1980 för privat-tandläkare inom storstadsområdena kan huvudmännen väntas få större möjligheter att fylla redan inrättade vakanta tjänster inom folktandvården. Detta får naturligtvis en volymökande effekt – och en efterlängtd sådan.

Riksdagen fattade den 12 december 1979 beslut om att reformera vårdutbildningarna inom den kommunala högskolan. Bl. a. ändras behörighetsreglerna. F. n. kommer ca 25 % av eleverna i den kommunala högskolans vårdutbildning från grundskolan. I fortsättningen kommer en större del att rekryteras via den gymnasiala vårdutbildningen. Följden blir en större efterfrågan på denna utbildning. Reformen träder i kraft den 1 juli 1982. Eftersom gymnasieutbildningen är tvåårig, kommer efterfrågan på gymnasieutbildningen att öka redan 1980.

Exemplen kan göras många på hur regering och riksdag har fattat beslut som har bidragit till den snabba kommunala volymutvecklingen. Jag har här endast givit några exempel från landstingen – primärkommunerna har för sin del rader av liknande exempel. Det är därför med en viss tillfredsställelse jag noterar finansplanens självkritik på denna punkt.

Däremot betackar man sig för de kommunalpolitiska örfilar som utdelas när det gång på gång i finansplanen hävdas att kommuner och landsting hotar industrins försörjning med arbetskraft.

Under 1979 ökade den samlade sysselsättningen i riket med 60 000 personer. Nästan hela ökningen föll på den offentliga sektorn. Industriproduktionen ökade med 6 %, men samtidigt ökade produktionen per arbetstimme inom industrin med 7 %, varför sysselsättningen var ungefär oförändrad. Även 1980 kan hela den väntade produktionsökningen inom industrin beräknas ske genom höjd produktivitet. Industrin blir effektivare och behöver, som det ser ut, inte anställa fler arbetare och tjänstemän. Dock vill jag säga att kan sysselsättningen öka inom industrin, så kommer kommunalmän och landstingsmän att aktivt medverka för en sådan utveckling och hälsa den med tillfredsställelse.

Enligt finansplanen ökar utbudet av arbetskraft med 50 000 personer 1980. Vem skall anställa dem om inte industrin gör det? Det blir väl inte som för ett par år sedan att regering, riksdag och AMS hårt angriper t. ex. landstingen för att de inte anställer tillräckligt antal beredskapsarbetare?

I finansplanen vänder man sig mot den kommunala sysselsättningsökningen. Man säger att en ökning av den kommunala sysselsättningen under en lågkonjunktur ofta medför låsningar i den meningen att denna arbetskraft inte står till förfogande för rekrytering till den utlandskonkurrerande sektorn vid en följande konjunkturuppgång. Skall detta tolkas så att arbetslösheten skall tillåtas öka, så att exportindustrin har en lätt tillgänglig arbetskraftsreserv vid en eventuell konjunkturuppgång? För landstings- och kommunalpolitiker är det naturligtvis svårt att från sådana utgångspunkter motivera en begränsning i angelägna verksamhetsområden. Det är också tveksamt om resonemanget håller. Arbetslösheten drabbar främst kvinnor, handikappade och ungdomar utan yrkesutbildning. Sannolikt är det inte så lätt att skaffa dessa grupper sysselsättning inom den utlandskonkurrerande industrin.

Landstingen satsar betydande resurser mot arbetslösheten, inte minst bland ungdomar. Varje år nyanställer vi normalt mer än 15 000 ungdomar under 25 år. Dessutom lägger vi ner mycket pengar på beredskapsarbeten. För min del tror jag att både landstingen och ungdomarna skulle tjäna på att andelen fast nyanställda ökade på bekostnad av andelen beredskapsarbetande – naturligtvis under den förutsättningen att de nya jobben kommer till i verksamheter som måste byggas ut under första delen av 1980-talet. Jag tänker t. ex. på hemsjukvården och på lokala sjukhem. Jag tror att vi är inne i en utveckling där landsting och kommuner kommer att få ett allt större ansvar för sysselsättningen. Landstingen är – i likhet med primärkommunerna på den lokala nivån – utsatta för ett växande tryck från sina invånare att göra något åt de problem som särskilt starkt tonar fram i ett regionalt perspektiv. På länsnivån ter sig svårigheterna fortfarande gripbara, samtidigt som den överblick man där får visar hur klyftorna mellan olika medborgargrupper förstärks när arbetstillfällena inte räcker till.

Detta föder krav på motåtgärder från det allmänna. De kraven riktas med särskild styrka mot länsnivåns politiker.

Sysselsättningen är hotad på många håll. Många har menat – och det med rätta – att landstingen borde kunna ta på sig ett ökat ansvar för att hålla sysselsättningen uppe. De är i många län den största arbetsgivaren. Deras

dominerande verksamhet, sjukvården, är ett av de områden som kan väntas fortsätta att öka i ett allmänt kärvt samhällsekonomiskt klimat. Där kommer med andra ord att erbjudas ytterligare arbetstillfällen.

Intressant i det sammanhanget är möjligheterna att ge arbete åt sådana grupper vilkas ställning på arbetsmarknaden är särskilt utsatt. En stor andel av världens anställda är kvinnor, och det är inte nödvändigt att gå igenom en lång och krävande utbildning innan man kan få anställning i vården. Det är vidare den decentraliserade vården som skall byggas ut i första hand. Det är den öppna vården vid vårdcentralerna och långvården vid lokala sjukhem som är spridda i länen. På så sätt kan sysselsättningen i vården hjälpa till att motverka de växande skillnaderna i fråga om tillgången på arbetstillfällen mellan tätort och landsbygd, mellan starkt expansiva länsdelar och länsdelar som hotas av avfolkning.

Det förutsätter givetvis att vården och dess huvudmän kan förfoga över de resurser som behövs för att klara utbyggnaden. Den landstingskommunala utgiftsutvecklingen har under 1979 kunnat ske inom ramen för en, jämfört med tidigare år, måttlig höjning av den genomsnittliga utdebiteringen. För år 1980 är landstingens medelutdebitering oförändrad jämfört med 1979.

Det är också så att landstingssektorn som helhet tagen har haft en relativt god ekonomi under de senaste åren. Det är framför allt tre faktorer som har bäddat för det gynnsamma finansiella läget. Det är de sänkta arbetsgivaravgifterna och 1978 års överskott, som nu används i 1980 års budgetar. Därtill kommer den inkomstförstärkning som följer av att det första steget i skatteutjämningsreformen genomförs i år.

För framtiden blir det allt viktigare att kommunernas ekonomi och insatser för sysselsättningen fasas in i den totala samhälls ekonomin. På den kommunala sidan har man därför över alla partigränser med stor besvikelse konstaterat att regeringen i budgetpropositionen gjort uttalanden och låsningar på områden som i varje fall kommunrepresentanterna uppfattat som just dem som man borde förhandla om.

Regeringens recept för att dämpa den kommunala expansionstakten är åtstramning av kommensektorns finansiella utrymme. Man föreslår dels att skatteutjämningsreformen förskjuts, dels att vissa statsbidrag slopas. Regeringens förslag innebär som bekant att skatteutjämningsreformens andra steg delas upp på 1981 och 1982. För landstingen skulle det innebära ett inkomstbortfall jämfört med tidigare beräkningar på ca 370 milj. kr.

Från kommunförbundens sida har man protesterat mot regeringens ovanliga tillvägagångssätt att presentera sina förslag i budgetpropositionen innan överläggningarna med landstingens och kommunernas representanter har börjat. De socialdemokratiska företrädarna i förbundsstyrelserna har – vilket jag beklagar – för sin del valt att inte delta i överläggningarna.

Bortsett från detta kan man ställa frågan, om den väg regeringen valt för att försöka dämpa volymökningen hos landsting och kommuner är en bra väg. Givetvis är det så att de finansiella förutsättningarna påverkar volymutvecklingen. Har man ont om pengar blir det svårare att tillgodose olika behov än om man har gott om pengar. Vi kommunalmän måste ju

arbeta med balanserade budgetar.

Mot den bakgrunden kan jag ha förståelse för regeringens omsorg om statsfinanserna och dess ambition att hyfsa det stora budgetunderskottet.

Från förbundens sida har man pekat på olika nackdelar med regeringens förslag att förskjuta skatteutjämningsreformen. Den största nackdelen är att den slår olika för olika huvudmän. Syftet med skatteutjämningsreformen var att åstadkomma en mer rättvis fördelning med hänsyn till bl. a. befolkningens åldersstruktur. Reformen innebär således att bidragsökningen blir olika stor för olika huvudmän, och därför blir också inkomstbortfallet vid en förskjutning av reformen olika stor för olika huvudmän. Konsekvensen blir således den, att när kommuner och landsting ökar sin konsumtion något mer än vad man kommit överens med staten om, då är det de fattigaste kommunerna och landstingen som straffas hårdast!

En fördröjning av skatteutjämningsreformen kommer att drabba de enskilda huvudmännen olika hårt. Samtidigt varierar landstingens ekonomiska ställning i utgångsläget. Detta är ett faktum som lätt glöms bort, om man bara handskas med genomsnittssiffror.

En del landsting har en god ekonomi med betydande reserver att ta av. Andra landsting har en svagare ekonomi. Men de statliga företrädarna har slagit ihop alla landsting i en pott och använder glatt de för bl. a. investeringar hopsparat pengarna i kanske åtta landsting till att bättra upp affärerna i det totala landsting som får det ekonomiskt bekymmersamt under 1981.

Orsaken till ekonomiska skillnader hänger samman med olika syn på finansieringen av långfristiga åtaganden. Några vill vara garderade innan de sätter i gång ett större bygge. Andra accepterar att leva mera farligt.

Om en åtstramning skulle vara effektiv borde den naturligtvis i första hand drabba de landsting som har en god ekonomi. Men uppgifter från de enskilda landstingen tyder på att de landsting som drabbas hårdast av regeringens åtgärder är sådana som har en svag ekonomi. Och bekymren blir inte mindre om de belopp man kalkylerat med i skatteutjämningsbidrag väsentligen reduceras. Detta innebär, som jag ser det, att det finns risk för att regeringens åtgärder inte får så stor effekt på volymökningen utan i stället tvingar fram skattechöjningar.

Samlad redovisning av de kommunalekonomiska frågorna kommer att föreläggas riksdagen i en särskild proposition den 10 mars. Härvid kommer även vissa andra statsbidrag till kommunerna att tas upp till diskussion. Den aviserade propositionen kommer att utgöra grunden för mitt ställningstagande till de konkreta förslagen från regeringen.

För några år sedan diskuterades i den kommunalekonomiska utredningen med företrädare för de fem riksdagspartierna och kommunalpolitiker hur relationerna mellan stat och kommun skulle fungera på det ekonomiska området. Under hand har en bred politisk enighet nåtts om den typ av förhandlingssystem som har utvecklats under 1970-talet. Förtroendet för detta förhandlingssystem måste nu återställas efter årets ovanliga tillvägagångssätt.

I början av nästa månad skall regeringen och kommunförbunden ta upp nya överläggningar med sikte att dra upp riktlinjer för ekonomin på längre sikt. Låt mig avslutningsvis uttrycka förhoppningen att regeringen utformar de överläggningarna så att möjligheterna underlättas att träffa en mer långsiktig överenskommelse med bred förankring.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att Börje Hörnlund på ett riktigt sätt beskriver vad budgetpropositionen innebär. Han talar om örfilar utdelade till kommuner och landsting och om att regeringens recept är åtstramning. Men sedan säger han att han vill vänta med sitt ställningstagande tills regeringen lägger fram sin proposition i mars månad.

Det resonemanget tycker jag inte håller. Jag kan i och för sig förstå Börje Hörnlunds dilemma i och med att han lever med dubbla lojaliteter. Som Landstingsförbundets ordförande skall han hävda landstingens och kommunernas intressen, och som borgerlig riksdagsman skall han helst rösta för regeringens förslag. Det går inte ihop. Det är väl lika bra att Börje Hörnlund med en gång erkänner att regeringens politik i skatteutjämningsfrågorna står i strid med landstingens och kommunernas intressen. Börje Hörnlund tvingas välja.

Börje Hörnlund försöker tydligen uppskjuta det valet så länge som möjligt. Jag anser att han har fel när han inte i dag tar ställning. Det måste väl ändå vara bättre att redan nu tala om för regeringen att den bör respektera riksdagens beslut från förra året och inte göra sig besvär med att framlägga en proposition om halvering av bidragen. Om man vill slå vakt om kommunernas och landstingens intressen i den konflikt som har uppstått, så bör regeringen få ett besked i dag.

Vpk:s motionsyrkande, som också omfattas av den socialdemokratiska reservationen, erbjuder ju tillfälle att hävda kommunernas intressen och därtill i ett tidigt skede. Jag tycker att Börje Hörnlund inte skall försumma detta tillfälle.

BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Jag har tre fyra gånger offentligen sagt att jag skall försöka påverka regeringen men att jag vill avvakta med att ta ställning tills propositionen kommer den 10 mars. Uppriktigt talat kände jag inte till vpk:s motion i förväg och vad som skulle komma att ske i finansutskottet.

Jag tycker att regeringen skall kunna lita på vad jag redan har sagt ett antal gånger, nämligen att jag skall avvakta med att ta ställning tills propositionen kommer. Det här är ju inte den enda gång som vi från den kommunala världen kommer att ha med den här regeringen och andra regeringar att göra. Men vad det alltså är fråga om är att stå fast vid vad man har sagt.

NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Börje Hörnlund säger att han vill påverka regeringen och avvakta propositionen. Om han vill påverka regeringen, så tycker jag han

skall göra det redan nu. Då kan också regeringen bli klar över att den inte bakom sig har en riksdagsmajoritet som är beredd att verkställa Gösta Bohmans beställningar. Jag tycker alltså att detta är ett ypperligt tillfälle att informera regeringen. Det ligger också i linje med den opposition som har kommit till uttryck både i Kommunförbundets och i Landstingsförbundets ledning samt inte minst ute i kommuner och landsting. Därför förvånar det mig något att inte också Landstingsförbundets ordförande vill utnyttja detta tillfälle att tala om för regeringen att han anser att förra årets beslut om skatteutjämning skall gälla.

HANS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det är naturligt att vi som var med och utarbetade det nya skatteutjämningsystemet känner ett särskilt ansvar för att det också blir genomfört i enlighet med riksdagens tidigare beslut.

Kommunalekonomiska utredningens arbete präglades av en stark vilja att lösa de många och svåra problemen för kommunerna. Moderaten Sven Johansson gjorde en god insats såsom ordförande i slutskedet av utredningsarbetet. Men det är ändå klart att det främst var socialdemokraterna och centern som engagerat drev på för att nå en tillfredsställande lösning. Moderaterna markerade sin avvikande syn på kommunernas roll och på lösningen av deras ekonomiska problem. Det fanns då hos folkpartiet en viss benägenhet att orientera sig i samma riktning som moderaterna.

Lennart Blom gjorde nyss gällande att den ökade skatteutjämningen var ett uttryck för trepartiregeringens välvilja. Låt mig då säga att det var den socialdemokratiska regeringen som tog initiativ till en reformering av skatteutjämningsystemet. Det var folkpartiregeringen som lade fram propositionen. Såvitt jag förstår har trepartiregeringen endast ägnat sig åt att dra in skatteutjämningsbidrag.

I den kommunalekonomiska utredningen etablerades alltså ett gott och konstruktivt samarbete mellan socialdemokrater och centerpartister. Det var från centerpartiets sida den nuvarande kommunministern Karl Boo, som hjälpte till att lotsa fram ett ganska bra förslag, vilket väsentligt skulle förbättra rättvisan i vårt skattesystem.

Folkpartiregeringen presenterade våren 1979 en proposition, som i allt väsentligt byggde på utredningens förslag och som innebar att reformen skulle genomföras inom loppet av två år. Det föranledde en motion från moderaterna om att reformen skulle delas upp på flera år. För centern var det vid den tiden helt orimligt att acceptera moderaternas uppfattning. Moderaterna blev alltså ensamma i riksdagen om sin ståndpunkt.

I januari 1980 var plötsligt de tre borgerliga partierna överens om uppdelningen på mer än två år. Vad har hänt sedan riksdagsbeslutet våren 1979 som motiverar den ändrade inställningen från centern, som tidigare så bestämt och agitatoriskt drevit skatteutjämningsfrågan? Det som har hänt är att det har bildats en borgerlig trepartiregering. Den skulle – försäkrades det av Thorbjörn Fälldin under valrörelsen -- vila på mittenpolitikens grund. Gösta Bohman lät vid ett tillfälle undslippa sig att detta var struntprat. Vad

som har hänt beträffande den kommunala skatteutjämningen visar att Gösta Bohman menade just vad han sade. Sedan regeringsbildningen var klar, spelade valrörelsens deklARATIONER om mittenpolitiken ingen roll i denna fråga.

Regeringens motiv för att av kommuner och landsting ta pengar som de enligt riksdagens beslut skulle få 1981 är att den kommunala verksamhetens utveckling måste bromsas och att den enda effektiva vägen då är att tvinga kommunalpolitikerna till detta genom att minska inkomsterna. Kommunalpolitikerna skulle alltså inte kunna hantera pengar.

Det måste kännas underligt även för borgerliga kommunalpolitiker att höra detta. Kommuner och landsting måste bringa varje årsbudget i balans. Den borgerliga regering som delar ut pekpinarna redovisar en budgetproposition där en fjärdedel av utgifterna saknar täckning. Regeringen menar att nuvarande utvecklingstakt för den kommunala verksamheten leder till att kommunerna anställer arbetskraft som borde stå till näringslivets förfogande. Den verklighet kommunalpolitikerna känner är att de måste ta ansvar för att kommuninvånarna får sysselsättning.

Det kan av samhällsekonomiska skäl vara nödvändigt att hålla tillbaka den kommunala verksamhetens utveckling, men då måste det rimligtvis finnas en expansiv tendens i näringslivet. Annars blir ingripandena mot den kommunala verksamheten gagnlösa. De skapar en ökad arbetslöshet som samhället inte kan tolerera. Om den kommunala sektorn 1979 anpassat sig till regeringens intentioner, hade 20 000–25 000 fler människor i dag varit arbetslösa.

Uppskovet med skatteutjämningsreformens genomförande kan naturligtvis inte heller vara en rimlig väg att uppnå det åsyftade resultatet. Vi var 1979 överens om att skatteutjämningsreformen skulle leda till ökad rättvisa. När regeringen nu vill begränsa kommunernas inkomster 1981, väljer man att ta från dem som blivit mest orättvist behandlade i det tidigare systemet.

Kommunernas och landstingens ekonomiska planering har baserats på riksdagsbeslutet från 1979 om skatteutjämningsreformen. Nu anser regeringen att staten inte bör vara bunden av det beslutet, eftersom kommuner och landsting svikit de löften deras förbund har givit om begränsning av verksamhetens utvecklingstakt.

Vad är det då kommunerna har gjort? Jo, man har i enlighet med det beslut som fattats i detta hus byggt ut barnomsorgen, om än i långsammare takt än vi här i huset önskade. Man har påbörjat SIA-reformen som vi beslutade om och som vi här i riksdagen ville se genomförd i snabbare takt än vad kommunerna förmår klara. Man har tvingats öka omfattningen av beredskapsarbeten för att ge främst ungdomen sysselsättning. Det är den typen av insatser kommunerna har gjort och som nu föranleder regeringen att anklaga kommunalpolitikerna för löftesbrott.

Det är samma partier som utformar rikspolitik och kommunalpolitik. I vart och ett av dessa partier har vi att ta ansvar för att samspelet bringas att fungera. Det är en ansvarslös flykt från denna insikt att framställa verkligheten så att kommunalpolitiken är fränkopplad rikspolitiken och att

statens roll är att bestraffa tredskande kommunkollektiv.

Om centerpartiet nu är berett att medverka till upprivande av fjolårets beslut om skatteutjämningsreformen, då betyder det att centerpartiet har övergivit även den kommunala profilen i sin politik. Det tillhör det politiska livets gåtor att centern, som tillsammans med oss verkligen arbetat för en rättvisare skatteutjämning, kan ställa sig bakom det aviserade regeringsförslaget.

Nu har jag emellertid alldeles nyss lyssnat till en centerpartist som inte anser sig kunna biträda ett sådant förslag. Börje Hörnlund, som är ordförande i Landstingsförbundet och besitter särskild insikt i hur ett genomförande av förslaget skulle drabba landsting och kommuner, har utförligt redovisat konsekvenserna. Hans inlägg här kan inte tolkas på annat sätt än att han, om regeringen lägger fram förslaget, kommer att rösta för avslag på detta.

Det hade naturligtvis varit ännu bättre att han röstat för avslag redan på det regeringsförslag vi diskuterar i dag, för det hade varit bästa sättet att få regeringen att ta hänsyn till hans synpunkter. Kommunerna hade då också i tid fått besked om hur de skall utöva sitt budgetarbete. Nu vill inte Börje Hörnlund följa sin uppfattning i dagens eller morgondagens votering. Vi får väl då ge oss till tåls. Vi kan göra det i förvisningen om att Börje Hörnlund kommer att rösta mot ett regeringsförslag som innebär att kommunerna berövas ett redan beslutat skatteutjämningsbidrag för 1981. Därmed kommer antagligen ett sådant förslag att falla. Kanske är redan detta skäl nog för regeringen att avstå från att lägga fram förslaget. I vart fall kan vi hoppas på det.

LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Låt mig notera i det här sammanhanget – vi skall minsann debattera denna fråga även en tredje gång – att Hans Gustafsson bestred inte i och för sig de siffror jag anförde om den utomordentligt kraftiga tillväxt som skett i beloppen för kommunal skatteutjämning från 1977 t. o. m. 1981.

Herr Gustafsson framhåller det närmast som någonting förvånande att det nu är aktuellt ändå att se till att man dämpar utvecklingen hos kommunerna och landstingen. Även för Hans Gustafsson måste väl, mot bakgrund av alla de upplysningar som – även från hans eget partis sida – har lämnats under dagens debatt, en dämpning framstå som starkt motiverad.

Inom ramen för denna korta replik vill jag också helt kort omtala att Anita Gradin och jag, som båda har varit kommunalpolitiker i Stockholm, nu noterar hur det i denna stad under socialdemokratisk ledning efter det senaste valet kommer att ske just en sådan expansion som vi alla är ense om icke skall ske. Man sprider ut de 150–200 milj. kr. som socialdemokraterna yrkade på i opposition, och man bygger under för en volymutveckling som strider mot alla rimliga önskemål på den punkten. Jag tror att det är ett genomgående drag hos socialdemokraterna att dels reagera på det sättet, dels inte vilja tala om kommunernas ekonomi sett i det stora sammanhanget.

Jag avslutar med att konstatera att socialdemokraternas attityd i denna fråga är densamma som deras attityd beträffande indexregleringen. Indexregleringen envisas socialdemokraterna med att kalla för en skattesänkning, trots att den är en utebliven skattehöjning. Även när det gäller de kommunala skatteutjämningsbidragen är det alltså fråga om en höjning också för 1981.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Blom sade att vi alla måste begripa att en dämpning av utvecklingen hos kommun och landsting är starkt motiverad. Men vad är det. Lennart Blom, för dämpning att flytta över betalningen för i stort sett redan beslutad kommunal verksamhet från statlig beskattning till kommunal beskattning? Inte dämpas den offentliga sektorns utveckling genom att man flyttar över betalningsbördan så att den drabbar dem som har de lägsta inkomsterna och dem som bor i de fattigaste kommunerna. Lennart Blom borde ha klart för sig att kommunerna redan, i form av investeringar och annat, i stor utsträckning har bundit sig för den verksamhet som skall ske 1981. Det är väl tillräckligt att vi i detta land har ett antal kärnkraftverk som står obrukade till ingen nytta. Skall vi också ha barnstugor och långvårdskliniker som står tomma? Det är nödvändigt att kommunerna ser till att det där bedrivs verksamhet, och den är redan i stort sett beslutad.

Jag vill inte med Lennart Blom, som är långt mer sakkunnig än jag, ta upp en diskussion om Stockholmsförhållandena. Men den volymökning som nu sker i Stockholm kan möjligtvis vara föranledd av att det är så fasligt mycket ogjort sedan den tidigare regimen.

Lennart Blom var vänlig nog att göra en jämförelse med indexregleringen. Han sade att vi socialdemokrater för samma resonemang i denna fråga som när det gäller indexregleringen. Den jämförelse som Lennart Blom vill göra med indexregleringen är inte så fasligt dum. Indexregleringen leder i princip till sak samma som en indragning av skatteutjämningsbidraget. Eller kan Lennart Blom för mig förklara vad det är för rättvisa i ett indexreglerat skattesystem som innebär att en inkomsttagare med en årslön på 200 000 blir subventionerad med 747 kr. för stegrade oljepriser, medan en inkomsttagare med en årslön på 60 000 får en återbäring som motsvarar 114 kr.? Det är samma orättvisa fördelning i den reformen som det är i den reform som innebär att man innehåller redan beslutade skatteutjämningsmedel.

LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Jag tar den sista frågan först. Om vi har en progressiv skatteskala leder en skattesänkning till att höginkomsttagarna får sänkningar med större belopp – det måste det ju göra. Vid skattehöjningar inom ramen för ett progressivt skattesystem får höginkomsttagarna också en höjning med ett större belopp – och det har väl inte Hans Gustafsson någonting emot. Den parallell jag ville dra var att socialdemokraterna talar om en utebliven höjning som en sänkning, vilket det alltså inte är fråga om.

I övrigt avspeglade förre kommunministern en passivitet när det gäller

möjligheterna för kommunerna att med en bromssträcka på ett år – efter det att man har haft en bromssträcka på åtta år som man inte har utnyttjat – ändå se till att man klarar sig med något mindre ökade tillskott än man eljest skulle ha fått.

HANS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Såvitt jag förstår är det endast moderaterna som har haft en bromssträcka på åtta år. Och den har i varje fall inte följt riksdagens anvisningar. Riksdagen har ju under denna åttaårsperiod på område efter område beslutat om nya reformer och valt kommuner och landsting för att verkställa reformerna.

Jag har här i kammaren suttit och hört när förutvarande sjukvårdsministern – nuvarande förste vice talmannen – har anklagat kommunerna för att de inte tillräckligt snabbt tog itu med att bygga ut långtidsvården och inte var tillräckligt expansiva. Kommunerna har nog gjort vad de kan i detta sammanhang, Lennart Blom. Det är bara en fråga om att om vi ställer krav på social omvårdnad och ber kommuner och landsting att förverkliga dem, så kan inte kommunerna göra det genom att sänka skatten eller dra ner på volymökningen. Vi har ett gemensamt ansvar för den utveckling som sker. Jag kan mycket väl tänka mig att den ekonomiska situationen är sådan att vi måste visa återhållsamhet, såväl inom kommuner och landsting som inom staten. Men det är ett dåligt sätt att försöka åstadkomma återhållsamhet genom att beröva kommunerna det skatteutjämningsbidrag de skall ha. Det kommer bara att drabba låginkomsttagarna hårdast och drabba dem som bor i de fattiga kommunerna.

När det gäller indexregleringen så är det faktiskt inte fråga om att den som betalar mycket i progressiv skatt får den största skattesänkningen, utan det är fråga om sammansättningen av konsumentprisindex. Här har det i dag citerats uttalanden av företrädare för inte minst moderata samlingspartiet, nämligen ekonomiministern, som har sagt att folkhushållet kan aldrig kompensera sig för oljeprishöjningarna. Jag delar hans principiella uppfattning. Men man har genomfört ett förslag som leder just till detta, nämligen att indexregleringen innebär att man kan kompensera för oljeprishöjningarna via indexreglerade skatter, om man kompenserar dem som har höga inkomster sex sju gånger mer än dem som har låga inkomster. Vi skall väl inte fortsätta den diskussionen, men det var Lennart Blom som tog upp detta.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Kamp mot inflationen har blivit ett stridsrop för alla partier i år och även för alla parter på arbetsmarknaden. LO har ägnat en hel tidning åt problemet, och det har Arbetsgivareföreningen också gjort. Men de har naturligtvis olika aspekter på situationen.

Prisskraven uppåt har funnits i flera år, men den har gått i accelererad takt de senaste åren. Statens pris- och kartellnämnd har räknat ut att den allmänna prisnivån i konsumentledet steg 1976 med 9,4 %, 1977 med 13 %, 1978 med 7,3 % och 1979 med 11,3 %. Det betyder att vi sedan 1977 – under

den borgerliga regeringstiden – har haft prisökningar på 31,5 %. Och vad värre är: prisstegringen på för hushållen helt nödvändiga varor synes under de första månaderna 1980 ha ökat väsentligt mera. Livsmedelspriserna har således under januari 1980 ökat med nära 4 %. Den senaste noteringen 1980 för prisökningen på subventionerade baslivsmedel är 8 %. För boendekostnadernas del var januarinoteringen 5,7 %. Det är höga tal, och vi får betänka att dessa två kostnadsposter tillsammans svarar för över 40 % av den totala privata konsumtionen. Är det då så konstigt att det kommer protester från löntagarna?

Trots denna skrämmande bild av en rakt uppåtstigande prisspiral visar regeringen en olycksbådande okänslighet och passivitet. Jag såg i finansplanen för 1976, som var Gunnar Strängs senaste år som finansminister, att man hade ett särskilt kapitel om prispolitiken. Årets finansplan saknar en sådan speciell redogörelse, trots att såväl Industriförbundet som SAF, LO och TCO betraktar prisstegringarna – inflationen – som värt största ekonomiska problem.

Är regeringen så rädd för prispolitik? Prispolitik kräver naturligtvis styrning av företagens prispolitik samt reglering. Är det detta som skrämmer Gösta Bohman? I så fall är det synd om konsumenterna – för ökande priser svider hårt, kanske speciellt i barnfamiljernas plånböcker.

Bortsett från socialdemokraternas förslag om ett utvidgat prisstopp och en ökning av baslivsmedelssubventionerna har det hittills varit mycket tunnslätt i debatten med konkreta förslag till ingrepp och till åtgärder mot prishöjningarna. Alla har beklagat sig – ingen har anvisat vägar. Utifrån mina erfarenheter från prispolitiken kring speciellt baslivsmedlen skulle jag vilja diskutera några tänkbara åtgärder. Det är möjligt att de i vissa stycken bryter mot tidigare principer, men jag tycker faktiskt att lägets allvar kräver att man även vågar föreslå i vissa kretsar impopulära åtgärder och regleringar.

Det är anmärkningsvärt att prishöjningen för våra redan prisstoppade baslivsmedel i år har blivit så stor. Utan tvivel är ökade oljepriskostnader och räntekostnader för lantbruket en stor del av orsaken. Vi vet att det är svårt med kapitalförsörjningen för unga lantbrukare som vill etablera sig. Men det finns andra poster i det "automatiska" systemet för kostnadskompensation som man bör uppmärksamma. Det är ju så att kompensationen följer ett indexsystem med basen 100 beräknad på 1966–1967 års priser. Det kallas produktionsmedelsprisindex och har ökat från 150 år 1974 till 229 år 1979 – en rejäl ökning bara på några år.

Några av de poster som är allra tyngst i detta index är kostnader för byggnader och för maskiner, där man ofta rör sig med bokföringsmässiga avskrivningar. Det har nu i vissa kretsar ifrågasatts om inte dessa avskrivningar, som ingår i kostnadskompensationen, med anledning av den nya jordbruksbeskattningen för några år sedan har blivit för stora i förhållande till jordbrukarnas reella kostnader. En jordbrukare sade nyligen till mig: Bokföringsbyrån säger att jag skall ta upp min traktor till ett värde av 26 000 kr., men den är ju bara värd 8 000. Även taxeringsexperter och statistiker misstänker att avskrivningssystemet har rubbats och i en del fall

förlorat kontakten med de reella kostnaderna.

Under sådana förhållanden är det kanske inte att undra på att kostnadsdelen av ersättningen till jordbrukarna ökar. Över huvud taget tycks det vara på det sättet att beskattningsreglerna gynnar jordbrukarna, så att den verkliga levnadsstandarden inte kommer fram klart vid prisförhandlingarna, något som vi ju håller på att utreda f. n.

Jag är fullt medveten om att den nuvarande överenskommelsen med jordbrukarna om sättet att beräkna kostnadskompensation och inkomststopp-följning har godkänts av regering och riksdag för åren 1978-1981. Men i dagens läge, med snabbt stigande priser på baslivsmedel, bl. a. på grund av dessa automatiska kostnadsökningar, bör det vara angeläget för regeringen att snarast möjligt söka ta reda på om det finns felberäkningar och "luftposter" i prisbildningssystemet.

Vid de prisförhandlingar som ledde fram till prishöjningarna på baslivsmedel den 1 januari 1980 uppmanade konsumenternas representanter vid förhandlingarna jordbrukets representanter att, med hänsyn till det besvär-liga statsfinansiella läget och inflationsutvecklingen, pruta 50 milj. kr. i sina krav på en fullständig kostnadskompensation. Denna vädjan hörsammades inte av jordbrukets delegation.

Det är i och för sig glädjande att LRF:s ordförande nu vill söka utverka ökade subventioner för baslivsmedel. Men jag tycker inte att det hade varit orimligt om jordbrukarna – som enligt vad jordbruksnämnden räknat ut genom ökad försäljning tjänat 200 milj. kr. mer per år på grund av subventionerna – i ett trängt läge själva hade visat litet generositet.

Jag tycker att det är angeläget att vi får en lugnare prisutveckling på våra dagligvaror, och jag skulle vilja föreslå några åtgärder som jag menar att regeringen kunde överväga.

För det första: Jag tycker att man bör pröva möjligheterna att under ett år hålla igen när det gäller kostnadskompensationen till jordbruk och förädlingsindustri.

För det andra: Statens pris- och kartellnämnd måste uppmanas att hålla igen i fråga om handelsmarginaler inom dagligvaruhandeln. Utrymmet vid prissättningen för reklamkostnader och extrapriserbjudanden bör vara starkt begränsat.

För det tredje: Vi måste ha större subventioner när det gäller baslivsmedel, men vi bör möjligen överväga att utesluta dyrare köttsorter från subventionerna.

Jag har redan nämnt vad som ligger bakom punkt 1. Beträffande punkt 2, om handelsmarginalerna, kan jag nämna att man i en forskningsrapport från Uppsala universitet med en utvärdering av prispolitiken bl. a. sagt att den allmänna prisnivån skulle kunna sänkas med 1,2-1,5 procentenheter, om extrapriserna slopades. Konsumenterna skulle inte förlora på det och deras reella valfrihet skulle öka. Extraprisreklamen beräknas kosta 150 milj. kr. i annonskostnader. Det är alltså nödvändigt att det blir mera forskning och undersökning om företagens prisbildning och lönsamhet. I den nämnda rapporten påstås bl. a. att företag som har rationella butiker i högre grad tar

ut rationaliseringseffekten i form av övervinst än i form av sänkning av prisnivån. Vi behöver således i prispolitiken även se över handelsmarginaler.

När det gäller subventioneringen av baslivsmedel tror jag att det är mycket viktigt för konsumenter och löntagare att priserna på baslivsmedel är stabila och att det inte blir för stora vågdalar i utvecklingen av konsumtionen. Det har ju också påståtts att en minskning av detaljhandelns volym med bara 1 % innebär en miljard kronor mindre i omsättning och 4 000 arbetstillfällen mindre. Så även från sysselsättningssynpunkt och med hänsyn till handelns fortbestånd torde en ökning av subventionerna beträffande baslivsmedel vara välkommen.

Dagens allvarliga ekonomiska läge kräver att alla grupper i vårt samhälle, som genom sina åtgärder och krav påverkar prisutvecklingen, måste ålägga sig återhållsamhet.

Saväl prisbildningen inom näringslivet som jordbrukets kompensationskrav och samhällets inflytande i prispolitiska sammanhang måste ingå som viktiga led i de överväganden som syftar till en mera stabil utveckling av priserna på våra dagligvaror.

Vi socialdemokrater tycker att det är hög tid för regeringen att bli mer aktiv i prispolitiken. Inflationsutvecklingen kräver det. Men det går inte med bara fromma önskemål när det gäller industri och handel. Det behövs åtgärder – ibland t. o. m. impopulära åtgärder – och det behövs också vilja till styrning.

Herr talman! Jag yrkar med detta bifall till de socialdemokratiska reservationerna och speciellt till reservation nr 5, där man bl. a. tillstyrker en ökning av insatserna för att utreda prisbildningen inom företag och handel.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det är min avsikt att lämna synpunkter från vpk på finanspolitikens samband med bostadspolitik. Bostadsbyggandet har sjunkit, och detta kan leda till brist på bostäder, såsom också framhålles i bilaga 16 till budgetpropositionen. I själva verket har vi redan bostadsbrist på många håll i landet. Hundratusentals ungdomar, ensamstående och barnfamiljer saknar bostad eller bor otillfredsställande. Antalet årligen färdigställda lägenheter ligger i stort sett på samma låga nivå som åren närmast efter det andra världskriget.

I ett försök att förklara denna negativa utveckling framhåller regeringen svårigheterna att få tillräcklig byggarbetskraft. Men den medvetna nedbanningen av bostadsbyggandet är den primära orsaken till den kraftiga minskningen av byggnadsarbetarkåren – från 50 000 till ca 25 000 byggnadsarbetare. Det är välkänt att bostadsbyggandet utgör ett slags motor för stora delar av svensk inhemsk arbetsmarknad. Det gäller t. ex. branscher som

cement, trä, järn, stål, jord och sten, kemisk-teknisk industri samt verkstads- och sanitetsvaruindustri. Regeringen har genom ett skamligt lågt bostadsbyggande skapat både bostadsbrist och försämrad sysselsättning i landet.

I sitt sökande efter skäl till det låga bostadsbyggandet har regeringen funnit ytterligare en förklaring: de höga produktionskostnaderna kan vara ett motiv för att byggherren som man säger, "ifrågasätter möjligheterna att få avsättning för de lägenheter som byggs". Ja, så kan man naturligtvis på byråkratspråk uttrycka det enkla faktum att hyrorna nu för tiden är så höga att folk med vanliga inkomster inte kan hyra, eller måste fortsätta att bo dåligt. Hänvisningar till kommunernas bristande planering ingår också i förklaringarna, men kan man undra på kommunernas tvekan, då kvadratmeterpriset för nyproducerade lägenheter blir uppåt 300 kronor? I själva verket är det den statliga politiken som har grundlagt dessa förutsättningar – eller snarare bristen på förutsättningar – för ett ökat kommunalt byggande.

Vänsterpartiet kommunisterna har krävt konkreta åtgärder för att bostaden skall bli till en social rättighet och inte, som nu är fallet, vara ett vinstobjekt på marknaden. I detta syfte fortsätter vi envist att lägga fram förslag om lagstiftningsåtgärder mot markspekulanter, mot byggämnes- och byggkapitalet liksom mot det bankkapital som i dag slår mynt av folks legitima rätt att ha tak över huvudet.

De bostadspolitiska målen som fastställdes av riksdagen i proposition 1974:150 talar bl. a. om att "stärka de svagaste gruppernas position" och att "motverka segregation i boendet och den därav följande skiktningen av befolkningen också i förskolor, skolor, fritidslokaler m. m.", samt att "främja en allsidig boendestruktur". Verkligheten står i hjärt kontrast till dessa vackra målsättningar. Den frammanade inflationsekonomin leder hela tiden till försämringar i de nämnda svaga gruppernas position.

Den omtalade skiktningen av befolkningen förstärkes bl. a. genom de orättvisa ränteavdragen. Enligt beräkningar i föregående års budgetproposition uppgick skattebortfallet för en- och tvåfamiljsfastigheter till 5,4 miljarder kronor med en beräknad ökning med ytterligare 1 miljard 1979. Detta icke behovsprövade samhällsstöd utgör i själva verket uppåt hälften av samhällets totala stöd till bostadssektorn, vilket i årets budgetproposition anges till 15 miljarder år 1979.

Det är styrkt genom statistiska centralbyråns siffror att höginkomsttagarna gynnas markant genom skatteavdragens s. k. underskott i förvärvskällan. Den fördelningsmässiga effekten innebär alltså att de ekonomiskt svagare i boendet också får bära de välbärgades börda.

Det vackra målet att motverka bostadssegregationen förefaller mera fjärran än någonsin mot bakgrunden av en fortsatt och i många fall ökad spekulation på bostadsmarknaden. Den tilltagande bostadsbristen har tillsammans med den fria prissättningen på hyres- och småhus liksom på bostadsrätts- och andelslägenheter gjort bostadsmarknaden till en spekulations tummelplats. De åtgärder som föreslås i budgetpropositionen är otillräckliga för att hejda spekuleringen. I stället för att skjuta över ansvaret

på kommunerna borde med förtur utformas förslag till beskattning av realisationsvinst vid försäljning av bostadsfastighet, innebärande att förvärvspriset inte räknas upp med index till den del detsamma finansierats med lånat kapital.

Herr talman! Det finns ett klart samband mellan bostadsbyggandets finansiering och dels dess omfattning, dels hyrornas storlek. Hyresgästerna och den fackliga rörelsens gamla krav på en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet har alltid haft kommunisternas stöd. En låg och fast ränta och ett system för belåning som innebär att alla pengar kan erhållas på ett ställe och i den takt som de behövs är också en förutsättning för låga boendekostnader. I hyresgästernas bostadspolitiska program och i diskussionen kring detta återkommer en bärande grundtanke vad gäller bostadsbyggandets finansiering: ett nytt och långsiktigt statligt bostadslånesystem är den enda realistiska vägen att på sikt pressa ned boendekostnaderna och samtidigt stimulera till ett ökat bostadsbyggande.

Regeringen föreslår nu i budgetpropositionen att de s. k. underhållslånen, som infördes för drygt ett år sedan – hösten 1978 – och som kan utgå för åren 1979 och 1980, nu skall upphöra trots att behovet av sådana lån fortfarande är mycket stort i större delen av det befintliga hyreshusbestånd som byggts under åren 1965 t. o. m. 1975.

För många bostadsföretag innebär en utebliven möjlighet till underhållslån kostnadsökningar motsvarande hyreshöjningar för bostadslägenheterna på mellan 50 och 100 kr. per månad, om man tar hänsyn till att de skall börja betala amorteringar och räntor på de lån de tagit för åren 1979 och 1980. Enligt vpk:s mening borde möjligheten kvarstå att erhålla lån av detta slag även för 1981 och 1982.

Många bostadsföretag och kommuner har, bl. a. på grund av en instabil och ensidig arbetsmarknad och av en rad andra skäl som inte kunnat förutses, ett betydande antal outhyrda lägenheter. Det är nu meningen att man skall avveckla de s. k. hyresförlustlånen, som är avsedda för att man i rättvisans namn inte skall belasta dagens och morgondagens hyresgäster med kostnader för hyresförluster. De outhyrda lägenheterna utgör fortfarande ett stort problem för många kommuner, problem som inte kan lösas genom de mera långsiktiga satsningar på en bättre boendemiljö som man talar om eller genom skatteutjämningsbidrag, vilket det här uttalats förhoppningar om. Vi hörde nyss här i debatten hur det är meningen att man skall hantera skatteutjämningsbidragen. Fromma förhoppningar kan inte hjälpa. Det är därför svårt att förstå hur det ofta uttalade önskemålet om ett ökat bostadsbyggande går att förena med åtgärder av detta slag – åtgärder som är ägnade att skapa ytterligare finansiella bekymmer för kommuner och allmännyttiga bostadsföretag.

Herr talman! Under de senaste åren har – som bostadsministern konstaterar i årets budgetproposition – bostadskostnaderna stigit snabbare än priserna i övrigt. Det kan tilläggas att vid årsskiftet 1979-1980 blev bostadskostnaderna, enligt SCB:s statistik, för första gången sedan det andra världskriget den största posten då det gäller hushållens levnadskostnader.

Inkomstutvecklingen har i förhållande till hyreshöjningarna haft en långsam takt, och en allt större del av hushållens konsumtionsutrymme har tagits i anspråk av bostadskostnaderna. Det blir därför en nödvändighet att kraftigt förbättra bostadsbidragen om man vill ge barnfamiljer, låginkomsttagare och övriga samhällsgrupper med stor försörjningsbörda möjligheter att behålla en god bostad och även efterfråga en bättre.

Även om regeringens budgetproposition föreslår vissa smärre förbättringar i bostadsbidragssystemet, måste vi konstatera att många hushåll med låga inkomster kommer att få stora försämringar om regeringens förslag genomförs. Det finns t. ex. en grupp hushåll med mycket små inkomster som sökt sig till bostäder med relativt låga hyror. Det är främst dessa grupper som drabbas om den s. k. nedre hyresgränsen för bostadsbidrag ånyo höjs från 450 till 500 kr. per månad, som föreslås i budgetpropositionen. Det är ett rimligt krav att dessa människor med låga inkomster skonas, och vi anser att gränsen skall bibehållas vid 450 kr.

Den övre hyresgränsen, som varierar med familjens storlek, vill nu regeringen höja med 10 % för 1981. Eftersom hyreshöjningarna troligen kommer att bli mycket kraftiga det närmaste året, bl. a. beroende på stigande oljepriser hösten och vintern 1979-1980, anser vi denna höjning av den övre hyresgränsen vara otillräcklig om man vill ge barnfamiljer ett reellt förbättrat bostadsstöd.

Det framgår f. ö. av bostadsstyrelsens anslagsframställning att drygt hälften av barnfamiljerna i maj 1979 hade bostadsutgifter som översteg gällande övre hyresgränser. Trots att en viss justering skedde den 1 januari i år är de övre hyresgränserna alltför låga. Dessa hyresgränser bör vidare differentieras i enlighet med bostadsstyrelsens förslag för varje barn t. o. m. fem barn och inte som nu vara desamma för en- och tvåbarnsfamiljer resp. tre- och fyrbarnsfamiljer. En differentiering per barn ger en bättre överensstämmelse mellan faktiska bostadsutgifter och familjens utrymmes- och bostadsbehov.

Vi pekar i detta sammanhang på att regeringen nu vill sänka inkomstgränsen för ensamstående med barn från 38 000 kr. till 30 000 kr. Det gäller här en grupp som ofta har låga inkomster och stor försörjningsbörda men som nu får minskat bostadsbidrag. Solidaritetstanken har inte stort utrymme i en sådan regeringsåtgärd, och vi kan inte godta den.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan man konstatera följande:

De största bostadssubventionerna går till de minst behövande.

Vissa gruppers samhällssubventionerade överstandard växer snabbt, medan andra grupper får allt svårare att över huvud taget komma in på bostadsmarknaden.

Nyproduktionen av bostäder har i flera år inriktats huvudsakligen på enfamiljshus med stora bostadsytor, samtidigt som hushållsutvecklingen går i riktning mot allt flera småhushåll.

De mycket stora resurser som ställs till förfogande för småhusbebyggelse står i skarp kontrast till de snålt tilltagna slantarna som satsas på underhåll och förbättringar av den befintliga bebyggelsen.

Det myckna talet om vikten av energihushållning och satsning på kollektivtrafik har mest blivit tomt prat i ett läge då huvuddelen av resursinsatsen för bostäder går till energikrävande och privatbilkrävande villabebyggelse.

Som ett första steg på vägen mot en bättre bostadspolitik måste förutom en statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet och dess följdinvesteringar realisationsvinstbeskattningen skärpas och hela bostadsbeskattningen ses över i avsikt att avskaffa orättvisorna mellan olika upplåtelseformer och framför allt för att sänka kostnaderna i nybyggda flerfamiljshus.

Hyreshöjningarna måste stoppas genom ett riktat statligt stöd till de allmännyttiga bostadsföretagen för att täcka deras reguljära kostnader jämfört med 1979, men även för de särskilda kostnader som hänger samman med dessa företags sociala ansvar.

Bostadsbyggandet måste nu öka, som vpk har föreslagit i motion 1853, till minst 75 000 lägenheter per år, och dessa lägenheter skall byggas främst av allmännyttan och upplåtas med hyresrätt. 25 000 lägenheter bör rustas upp och stödet till kollektivhus öka.

Prisstopp på byggnadsmaterial och olja för bostadsuppvärmning måste genomföras.

Finansieringen av bostadsbyggandet måste utformas på så sätt och få sådana villkor att det kan stimulera ett ökat bostadsbyggande och ge lägre hyror.

Herr talman! Jag yrkar, liksom vår huvudtalesman Jörn Svensson, bifall till de vpk-motioner som är aktuella i detta sammanhang.

CARL THAM (fp):

Herr talman! Åren 1950–1973 var den billiga oljans tid. Europas och Japans återuppbyggnad underlättades väsentligt av den ökande tillgången på billig och lätthanterlig olja. Hela världen klev in i oljeekonomin. De oljeproducerande länderna var svaga och splittrade; de förmädder inte hävda sig mot stormakter och internationella oljebolag.

Allt detta har ändrats under 1970-talet. Den billiga energins epok har fått ett hastigt slut. Under loppet av tio år har oljepriserna mer än tiodubblats. I takt med industrins tillväxt och de fattiga folkens ökande anspråk på ekonomiska resurser har efterfrågan på omvandlad energi kraftigt ökat. Det säkerhetspolitiska systemet har förändrats. Länder som många människor i västvärlden förut över huvud taget knappt kände till är i dag ekonomiska stormakter. Deras beslut får betydelse för hundratals miljoner, ja miljarder människors väl och ve.

Den industrialiserade världens kris under 1970-talet är delvis en energikris. Energiproblemen förklarar förvisso inte allt, men de har starkt bidragit till den situation vi har i dag och den bild vi skönjer av 1980-talet. De plötsliga höjningarna av energipriserna har slagit hårt, ökat inflationen, höjt arbetslösheten och sänkt tillväxttakten. Alla ekonomer är ense om att på sikt leder ökade energipriser till förändrade energisystem och till en anpassning av ekonomin. Men det tar sin tid. Alla är också överens om att hastiga

höjningar får omedelbara effekter på försörjning och ekonomi, och det är också vad 1970-talets erfarenhet har lärt oss.

Det senaste årets chockartade prishöjningar på olja har brutit nacken på den uppåtgående konjunkturen, och nu förutspår OECD dåliga år för industrivärlden, växande underskott för OPEC-länderna och ännu svårare år för de oljefattiga u-länderna.

De oljeproducerande länderna, framför allt OPEC-länderna, har utvecklat en egen filosofi. För dem är oljeprishöjningarna logiska och i deras eget välförstådda intresse. De kräver en anpassning i konsumentländerna. De påpekar – och med rätta – att flertalet av OPEC-länderna i decennier har styrts och utnyttjats av koloniala herrar, företrädesvis från Västeuropa. De hävdar sin självklara rätt till sina egna tillgångar, och de menar att dessa tillgångar inte får förslösas i alltför snabb takt. De kräver av konsumentländerna att dessa skall hushålla med olja och ersätta den med andra energikällor.

I ett anförande nyligen av OPEC:s generalsekreterare Ortiz konstaterade denne att OPEC f. n. producerar 4 à 5 miljoner fat olja mer om dagen än vad OPEC behöver för sina ekonomiska behov. Varför skall OPEC göra det i fortsättningen, frågar Ortiz, när det strider mot våra intressen och konsumentländerna tycks vara så ointresserade eller så oförmögna att ta itu med sina energiproblem? Och hur är det med livsmedel? Har inte vissa industriländer medvetet hållit nere produktionen av livsmedel i syfte att hålla den i nivå med efterfrågan, samtidigt som miljoner människor svälter? Vad är det som säger att inte OPEC-länderna kan göra på samma sätt?

Ortiz underförstådda varningar är tydliga nog. De har upprepats många gånger under det senaste året, och innebörden är klar: OPEC-länderna är inte villiga att öka sin produktion av olja i den takt som de oljehungriga industriländerna kräver. Detta kommer att leda till väsentliga prishöjningar och knapphet på olja under 1980-talet, och vi är redan inne i oljekrisen.

OECD-sekretariatet genomförde i höstas en teoretisk bedömning av kostnaderna för olika strategier för industriländerna när det gäller att möta oljeprishöjningarna. Den dyraste metoden var att medvetet hålla tillväxten nere för att därmed pressa ned oljepriset och oljeefterfrågan. Det skulle innebära en kostnad på 240 dollar per fat i utebliven tillväxt för varje importerat fat olja, dvs. nästan tio gånger mer än vad oljan faktiskt kostar. Den billigaste metoden skulle vara att möta oljeprishöjningarna genom en aktiv energipolitik, med hushållning och ersättning av olja med andra energikällor, i kombination med en strikt antiinflationpolitik. Därigenom skulle man minska oljeberoendet men hålla tillväxten uppe. Risker är emellertid mycket stora att denna politik inte kommer att genomföras, att många industriländer saknar den nödvändiga politiska kraften att genomföra en samordnad ekonomisk och energipolitisk utveckling.

Oljeproblemen drabbar olika länder olika hårt. De starka ekonomierna, t. ex. Västtyskland och Japan, som har brist på egna energiråvaror har ändå råd att köpa den olja de behöver. De oljefattiga u-länderna drabbas hårdast. Men också de svaga ekonomierna i industriländer som har brist på egna

energiråvaror råkar mycket illa ut. Dit hör också Sverige. Vi har handikapp redan i utgångsläget. Vi går in i 1980-talet med stora underskott i bytes- och handelsbalansen, med en exportindustri som är för liten i förhållande till importbehovet, med för låg investeringsaktivitet och med stora budgetunderskott. Vi har ont om tillgängliga egna energikällor. Vi har ett stort energibehov beroende på kallt klimat och industrins struktur. Vi har en oljeimport som ligger på toppen bland industriländerna.

Det är mot denna bakgrund som svenska folket skall ta ställning till frågan om vi skall använda de kärnkraftsreaktorer vi byggt, eller inte, om vi skall avveckla kärnkraften på några få år eller långsammare på 25 år. Utfallet i den omröstningen kommer att ha betydelse för svensk ekonomi och samhällsutveckling under de närmaste 20 åren. Snabbavvecklas kärnkraften blir svåra tider svårare, och det beror framför allt på att vi då inte kan använda de satsningar vi gjort, att vi för lång tid framåt måste importera mer olja och kol än vad vi annars skulle behöva göra. Detta är fullständigt ostridigt.

Folkomröstningens utslag är alltså mycket betydelsefullt för ekonomi, miljö och sysselsättning. Det är, herr talman, naturligtvis de ekonomiska aspekterna som i det här sammanhanget är de intressanta.

Jag fick för någon tid sedan här i Stockholm i min hand ett flygblad som delades ut av linje 3. I flygbladet stod en del om kärnkraften och en del om konsekvenserna av en snabbavveckling av kärnkraften. Det stod bl. a. ungefär så här: Har du någonsin träffat någon som blivit arbetslös på grund av brist på energi? Det framgick av resten av texten att flygbladets författare ansåg att det tydligen var någonting helt uteslutet. Det var tydligen inget olycksfall i arbetet, för liknande ting står att läsa i linje 3:s kampanjtidning.

Det är en fantastisk fråga. Runt omkring i industrivärlden har vi en arbetslöshet som närmar sig 20 miljoner människor. Många av dessa människor är arbetslösa just på grund av energiprisernas våldsamma ökning och den knapphet på olja och alternativa energikällor som ligger bakom. I u-länderna är hundratals och åter hundratals miljoner människor arbetslösa eller undersysselsatta. Där är bristen på lättillgänglig och billig energi ett av de främsta utvecklingshindren. Den bidrar till fattigdomen och nöden, och den tynger ner deras ekonomier. Också i Sverige finns det trots vår låga arbetslöshet många människor som drabbats av oljeprisökningarnas verkningar, blivit arbetslösa eller tvingats byta arbete och bostadsort.

Hur är det möjligt att med denna verklighet runt omkring oss, med dessa ekonomiska problem som sammanhänger med stigande energipriser så nära inpå huden, låtsas som om energipriserna och energiknappheten inte var något problem? Miljoner människor är drabbade av energikriser, och linje 3 låtsas som om de inte finns. Man skulle kunna tro att detta är rena cynismen. Men kanske är det ändå mer ett utslag av den besynnerliga ekonomiska filosofi som kommer till uttryck i folkkampanjens verksamhet.

Centern och vpk i folkkampanjens skepnad anser tydligen att de tolv kärnkraftsreaktorerna är farliga och därför bör avvecklas under 1980-talet. All right – man kan komma till olika slutsatser om riskerna med kärnkraft

kontra andra energikällor. Men i folkkampanjens skepnad vill dessutom dessa båda partier försöka visa att det över huvud taget inte märks i landets ekonomi om kärnkraften snabbt försvinner, att de ca 55 miljarder kWh som reaktorerna årligen skulle producera över huvud taget inte behöver ersättas eller att förlusten av de redan byggda kärnkraftsverken inte kostar något. Man går in i någon sorts ekonomins sagoland, där vi får lyssna till de mest häpnadsväckande ting.

Så får vi t. ex. höra att om kärnkraften används får vi för mycket elenergi här i landet – ett överskott. Hur i hela friden kan man säga att vi riskerar att få ett överskott på energi så länge vi importerar över 70 % av den energi som vi behöver här i landet? Problemet är ju det rakt motsatta: Vi har brist på tillgänglig billig energi här i landet, och alla ekonomiskt rimliga tillskott är något värdefullt för landets ekonomi. Att då kunna utnyttja kärnkraftverken och den elektricitet som de producerar innebär att vi kan minska vårt oljeberoende oavsett hur vi i övrigt lyckas att med hushållning eller andra metoder spara olja.

Ett annat påstående från samma källa är att vi får fler jobb om vi snabbavvecklar kärnkraften. Det blir enligt linje 3:s tidning fler jobb i skogen, i verkstadsindustrin, i byggnadsindustrin – överallt. Det låter som en saga och är det också.

Det är klart att i någon sorts förvrängd mening har linje 3 rätt. Om vi skulle riva ned alla de hus som har byggts under de senaste fem åren och bygga nya i stället ger det naturligtvis jobb i byggnadsindustrin. Om vi stänger våra vattenkraftverk och bygger kolkraftverk i stället ger det också jobb. Men till vilket pris, till vilka effekter för svensk ekonomi i dess helhet och på sikt? Skall vi skapa jobb här i landet genom att medvetet misshushålla med våra resurser? Absurditeten i detta är uppenbar. Ändå är det just det som linje 3 säger. Alla dessa jobb som man utlovar i skogen, hur skall de betalas? För det är väl ändå inte bara jobb som skall utlovas utan också lön för jobben. Inte minst vpk brukar vara piggt på lönekamp. Det är nästan generande, herr talman, att behöva utreda detta, men det behövs tydligen.

Att sysselsätta många människor inom energisektorn är inget självändamål. Avgörande är i stället om vi till ett rimligt pris får fram den energi som vi behöver. Om man tvingas sysselsätta många människor inom energisektorn och betalar dem anständiga löner, blir energin mycket dyr, vilket i sin tur betyder att det blir dyrare att producera andra varor och att värma upp våra bostäder. Därmed blir det svårare att sälja våra varor i konkurrens med andra länder, och vi måste lägga ned allt större resurser på att klara vår uppvärmning. Landet blir fattigare, det blir svårare att få jobb och det blir mindre över för andra viktiga ändamål, t. ex. offentlig service.

Linje 3 vill också inbilla människor inte bara att det blir en massa nya, fina jobb om man lägger ned halva elproduktionen utan också att en som man säger obegränsad tillgång på elenergi skulle vara ett direkt hot mot sysselsättningen. Men återigen: Sveriges problem är ju det rakt motsatta. Vi har ont om tillgänglig och billig energi. Det är bl. a. detta förhållande som driver upp inflationen, ökar produktionskostnaderna, fördyrar uppvärm-

ningen och ytterst drabbar sysselsättning och välfärd. Om det vore så väl att vi plötsligt fick obegränsad tillgång till elenergi, vilket vi givetvis inte får ens genom att använda de tolv reaktorerna, skulle landets ekonomiska situation dramatiskt kunna förbättras.

Det är tydligt för envar, och det har sagts tidigare här i dag, att linje 3:s ekonomiska filosofi illa rimmer med det som framför allt centerpartiet säger i andra sammanhang. Det har också illustrerats här i kväll. Börje Hörnlund har här talat – och jag kan förstå hans problem – om de ekonomiska svårigheter som kommunerna har när det gäller att infria kraven på service för medborgarna. Han har talat om att regeringens förslag härvidlag är en örfil åt kommunerna. Men vad är väl denna örfil gentemot de jätteslag mot kommunernas ekonomiska situation som Börje Hörnlund vill utdela i en annan kapacitet – nämligen som företrädare för folkkampanjen? Den energipolitik som han där företräder skulle ta bort det lilla utrymme som finns för offentliga reformer i det här landet under 1980-talet.

Att vpk deltar i denna ekonomiska dans är naturligtvis mindre märkligt. Det har påpekats många gånger, eftersom vi alla vet vid det här laget att vpk är den ekonomiska opportunistens parti i vårt land. Om partiet någon gång skulle få ett direkt inflytande på landets ekonomiska politik, t. ex. genom att linje 3:s energipolitik genomfördes till punkt och pricka, skulle det antingen leda till kaos eller till den kommunistiska planhushållning som vpk tidigare har sagt är en förutsättning för en snabbavveckling av kärnkraften.

Herr talman! Energipolitik och ekonomisk politik har, som jag försökt visa här, ett nära samband. Det är i dag mer uppenbart än någonsin. Sveriges allvarliga ekonomiska problem har avsevärt förvärrats genom vårt stora oljeberoende. Skall vi kunna åstadkomma en ekonomisk balans under 1980-talet, vilket i sin tur är en förutsättning för ett mänskligare och mer rättvist samhälle, måste vi också ha en effektiv energipolitik som bl. a. minskar landets stora oljeberoende.

Kontroversen kring kärnkraften har medfört att många viktiga energipolitiska beslut blivit försenade, även om en del fattades av riksdagen våren 1979. Folkomröstningen äger rum om några veckor. Det är givetvis min förhoppning att linje 2 därvid samlar ett flertal och att en majoritet tillbakavisar linje 3 och gör det möjligt att använda de tolv kärnkraftsreaktorerna.

Men det räcker självfallet inte. För att klara de ekonomiska problemen och möjliggöra en avveckling av kärnkraften på längre sikt måste vi satsa på omedelbara åtgärder inom energisektorn. Det gäller såväl hushållning som alternativ energiproduktion. Denna typ av investeringar kan också tjäna som drivkraft i ekonomin på samma sätt som bostadsinvesteringarna en gång höll den svenska ekonomin i gång.

I dagens debatt har man från skilda utgångspunkter ivrigt diskuterat hur man med ekonomisk-politiska medel skall få Sveriges ekonomi på fötter igen. Det är en viktig debatt, men vi måste hela tiden se sambandet med energipolitiken.

Gör då inte svåra tider svårare genom att snabbavveckla kärnkraften!

Egentligen borde det heller inte vara svårt att enas om en förnuftig energipolitik, eftersom det trots allt finns en överensstämmelse i synsättet vad gäller behovet att satsa på nya energikällor och hushållning. De som har önskat framdriva en avveckling av kärnkraften har strängt taget redan uppnått sina mål. Kärnkraften kommer att avvecklas. Varför då göra det på ett sätt som direkt försvarar landets ekonomiska och sociala utveckling? Varför inte i stället samverka kring en förnuftig och långsiktig energipolitik som kan hjälpa oss ur den ekonomiska krisen?

BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Svensk ekonomi befinner sig i kris. Det påståendet är inte längre uppseendeväckande. Vad som däremot är uppseendeväckande är att vi har en regering som inte drar några politiska slutsatser av detta faktum. Det beror emellertid inte enbart på att regeringen befinner sig i ett svårt parlamentariskt läge eller att den saknar handlingskraft. Det beror på någonting som är betydligt mer fundamentalt. Det sammanhänger med att regeringen inte kan enas om hur den ekonomiska verkligheten ser ut i vissa grundläggande avsnitt.

Om en person säger att det som han ser på kartan är ett berg men den andra personen säger att det som finns på kartan är en sjö, då är det inte förvånande om dessa personer inte kan enas om vilken farkost de skall använda för att ta sig fram. Det är precis vad det handlar om i energifrågan.

Ekonomiminister Bohman och budgetminister Mundebo inser säkert att en snabbavveckling av kärnkraften skulle innebära ett mycket hårt slag mot svensk ekonomi. De förstår att det kaos som en snabbavveckling innebär skulle medföra att våra möjligheter att komma i närheten av full sysselsättning försvinner. Statsministern däremot har en fullständig motsatt uppfattning. För honom spelar det ingen roll om en viktig insatsfaktor för svensk industri tas bort. Om något tycks han mena att det får positiva effekter, att nya jobb kommer flygande till oss som stekta sparvar, även om en stor del av våra basindustrier slås ut. Men det går lika säkert med de jobben som det gick med de 400 000 jobb som utlovades 1976 men som i stället förvandlades till 90 000 förlorade industrijobb. Det är uppenbart att personer med så olika verklighetsuppfattning inte rimligen kan enas om ett konstruktivt program. Politisk taktik kan väl för en tid dölja motsättningarna, men i längden blir konsekvenserna ohållbara.

Jag skall senare i mitt inlägg återkomma till energifrågan. Låt mig här bara helt kort ge en bakgrund till dagens krisläge.

Vad de senaste tre åren mer än något annat illustrerar är de följder som en ekonomisk stagnation får. Under 1977 och 1978 stod den svenska ekonomin stilla. Det var två ödesdigra, i ordets egentliga mening förlorade år. Vi kommer under lång tid framåt att få betala för de förluster som de årens ekonomiska utveckling och ekonomiska politik åsamkade vårt land. Ytligt sett tycktes de båda årens politik framgångsrik. Devalveringspolitiken förbättrade vårt relativa kostnadsläge. Vår bytesbalans påverkades i relativt gynnsam riktning. Men vid ett närmare betraktande blev bilden helt

annorlunda: Våra statsfinanser raserades. Industrisektorn underminerades, och den reala styrkan och robustheten hos den svenska ekonomin försvagades på ett avgörande sätt.

Underskotten i statsbudgeten är i allt väsentligt ett resultat av stagnationspolitiken. Stagnationen gjorde att skatterna och de offentliga inkomsterna låg stilla. Samtidigt steg utgifterna just på grund av stagnationen. Den första borgerliga trepartiregeringen gjorde aktningsvärda försök att hålla sysselsättningen uppe genom alla tänkbara former av subventionspolitik. Det kostade pengar. Industrisektorn tappade under dryga två år 100 000 jobb. Samtidigt expanderade den offentliga sektorn med 80 000 jobb. Det kostade också mycket pengar. De statsfinansiella effekterna blev katastrofala.

Naturligtvis fanns det, då som alltid, alternativ för den ekonomiska politiken: En annan energipolitik, ett upprätthållande av bostadsbyggandet, stimulans av den inhemska konsumtionen i kombination med riktade insatser för att få fart på industrins investeringar, skulle tillsammans ha undvikit den djupa stagnationen. Men i stället fick vi en villrådig och ineffektiv subventionspolitik. Vi står i dag i själva verket med facit i handen. När 1979 kom med litet bättre tider, uppenbarades omedelbart svagheterna i vår situation. Underskotten i våra utrikesaffärer steg snabbt. Vår industriella bas var helt enkelt för klen för att kunna bära upp en ekonomi som endast hade ett litet högre kapacitetsutnyttjande än det som kännetecknar total stagnation. Underskotten i bytesbalansen blev snabbt större, och någon förbättring av vårt statsfinansiella läge fanns heller inte i sikte.

Resultatet av tre år av borgerlig ekonomisk politik är att den fört vårt land in i en hopplös återvändsgränd. Vi sitter nu fast i en låneekonomi som det inte tycks finnas någon utväg ur. Vid slutet av detta år är vår utlandsskuld uppe i 70 miljarder kronor. Räntebelastningen blir alltmer besvärande. Dessutom sopar den svaga bytesbalansen, undan möjligheterna att föra en expansiv ekonomisk politik. Så fort regeringen skulle försöka att stimulera den svenska ekonomin skulle bytesbalansunderskotten komma att växa ännu mer. De borgerliga regeringarnas ekonomiska politik har gillrat den perfekta fällan, ur vilken den nuvarande trepartiregeringen inte kan finna någon utväg. I stället försöker man att fly undan verkligheten. Man för en låtgåpolitik, och statsråden visar sig så litet som möjligt i denna kammare. Man tycks vänta på under. Men inga ekonomiska under kommer att inträffa. I stället har sanden snart runnit ur timglasets.

Det är berättigat att fråga: När kommer korrektiven att sättas in? Regeringen tycks vara oförmögen till handling. När kommer andra krafter att gripa in? Vad säger i dag representanterna för Internationella valutafonden vid sina besök i vårt land? Tidigare har Valutafondens årliga besök haft prägel av rutinbesök. Har de det alltjämt? Är regeringens representanter beredda att tala om för svenska folket vilka råd som regeringen nu får?

Jag vet inte vad som kan ha avhandlats vid årets besök. Men det kräver inte mycket av ekonomiska insikter eller internationell erfarenhet för att förstå hur tongångarna snart kommer att gå, om de inte redan går på det sättet.

Sverige har i dag underskott i sina utrikesaffärer som är opropotionerligt

stora. Vi har 2 % av OECD:s industriproduktion, men vi har 10 % av dess underskott. Det går helt enkelt inte att fortsätta på den inslagna vägen särskilt länge till. Den traditionella medicinen är naturligtvis att vi skall acceptera en högre arbetslöshet för att dra ned import och indirekt förbättra vårt kostnadsläge. Hur länge dröjer det innan Valutafond och internationella banker tvingar den borgerliga regeringen att slå in på en sådan politik? Jag tror att det svenska folket och åtskilliga av oss här i dag skulle vara intresserade av att få den frågan belyst.

Mot den bakgrunden får också svensk energipolitik och vår debatt inför folkomröstningen sitt speciella intresse. Det är här som frågan om kartan blir central. Hur ser egentligen verkligheten ut? Kan vi klara oss utan någon egentlig ökning av elkonsumtionen i framtiden? Kostar en snabbavveckling av kärnkraften praktiskt taget ingenting, eller kanske 13 kr. i månaden? Hotas inga jobb av ett nej i omröstningen? Kan vi klara oss utan någon ökning i importen av olja och kol, även om vi ställer av närmare 50 % av den kapacitet att producera el som vi i dag besitter? Låt mig belysa innebörden av dessa frågor.

Vi förbrukade i fjol 86 TWh el. I år kommer vi att förbruka 90 TWh. Nästa år kommer vi med all sannolikhet att använda 95 TWh. Vad är det då för intressant med dessa tal? Jo, det är att vårt land enligt linje 3 aldrig någonsin skall komma att förbruka mer än dessa 95 TWh under 1980-talet och 1990-talet. Fram till år 1981 har med andra ord vår elförbrukning vuxit starkt. Men fr. o. m. 1982 kommer användningen att helt ligga stilla. Är detta särskilt troligt? Nej, det är det inte. Tvärtom är den verklighetssyn som ligger under detta antagande helt orimlig, för att inte säga absurd.

Vi kommer inte att sluta bygga bostäder efter 1981. Tvärtom bör vi under 1980-talet bygga 700 000 lägenheter och småhus för att klara bostadsförsörjning och samhällsekonomisk balans. Varifrån skall de boende i dessa bostäder få el till belysning och hushållsmaskiner? Vår industri måste fortsätta att rationalisera för att hänga med i den internationella konkurrensen även efter 1981.

I Kvarnsveden kommer en ny pappersmaskin att installeras i början av 1980-talet. Enbart den kommer att dra 300 miljoner kWh. I Mönsterås måste den nybyggda massafabriken integreras framåt så att råvaran kan vidareförädlas, effektiviteten höjas och dagens förluster på 180 milj. kr. förhoppningsvis bytas i överskott. Det fordrar att bruket får en ny pappersmaskin. Enbart den drar 200 miljoner kWh. Varifrån skall vår industri få sin el efter 1981?

Linje 3:s elbalans är helt orimlig. Den har ingenting med verkligheten att skaffa. Den har enbart kommit till för att dölja verkligheten, för att tjäna som en legitimation för påståendet att vi kan slå ut en stor del av vårt mest effektiva industriella kapital, nämligen våra kärnkraft utan att det betyder något. Detta är inte korrekt. Får vi inte 45 TWh från våra tio färdigbyggda aggregat, så måste samma mängd tas fram på annat sätt. Märkvärdigare än så är det inte.

De centerpartistiska statsråden och deras vänner i linje 3 påstår också att

det inte kostar något att snabbavveckla kärnkraften. Detta påstående håller inte. Tvärtom kan vi med ganska stor precision ange vilka kostnaderna för en avveckling av kärnkraften blir. De kommer att uppgå till minst 5 miljarder kronor om året eller 100 miljarder under en 20-årsperiod. Det bör då observeras att denna kostnad enbart hänför sig till merkostnaden för att producera en del av den elström som vi förlorar vid en snabbavveckling. Denna merkostnad är också strategisk i meningen att den omedelbart drabbar vår handelsbalans, eftersom den till övervägande del kommer att bestå av betalning för importerad olja och importerat kol. Vi behöver skapa ungefär 50 000 nya jobb i vår exportsektor enbart för att betala för den merimport av olja och kol som en snabbavveckling fordrar.

Det hävdas ibland från linje 3 att en snabbavveckling inte fordrar någon merimport av olja och kol. Detta är inte korrekt. Vi kommer åtminstone att få importera 3 miljoner ton olja mer om året och 10 miljoner ton mera kol, som konsekvensutredningen har visat. Troligtvis är dock även dessa siffror alldeles för låga, därför att de grundar sig på elbalanser som är orealistiska och sparförhoppningar som inte går att infria.

De kostnader som jag hittills talat om hänför sig enbart till själva energisystemet. De utgör alltså enbart kostnaderna för att ersätta en del av den el som slås ut vid en snabbavveckling. De verkligt betydelsefulla kostnaderna för en snabbavveckling ligger dock på ett annat plan. De utgörs av effekterna på resten av vårt näringsliv och på sysselsättningen. Det heter ibland – och då särskilt från linje 3 – att konsekvensutredningen har visat att det inte blir några negativa effekter på sysselsättningen av en snabbavveckling av kärnkraften. Detta har utredningen ingalunda visat. Däremot har den antagit att vi kan ha full sysselsättning och samhällsekonomisk balans både med och utan kärnkraft. Det är något helt annat.

Utredningens uppläggning och metodik är diskutabel. Dess koncentration på kostnaderna för själva elsystemet vid en avveckling tenderar att skymma de verkligt allvarliga och intressanta effekterna i form av anpassningskostnader och kostnader för förändring av industristruktur och för att hålla sysselsättningen uppe. Redan med den uppläggning man har framgår dock att åtminstone 20 000 jobb kommer att slås ut i elintensiva branscher vid en snabbavveckling.

Det som varit utmärkande för svensk ekonomi under 1970-talet har varit svag utvecklingsförmåga och en låg grad av anpassning. Vad är det som säger att vi plötsligt skulle få en perfekt anpassning, så att folk flyttar runt mellan regioner och industrier som tättingar bara för att kärnkraften avvecklas? Jag kan inte se att det finns någonting som talar för detta. Att anta att vi har ett slags total anpassningsförmåga i vår ekonomi är verklighetsfrämmande. Vad som händer om vi snabbavvecklar kärnkraften är att el blir en bristvara, att dess pris höjs kraftigt, att industrier slås ut och att folk blir arbetslösa. Däremot kommer det inte att föreligga någon trollstav i form av en "anpassningsmekanism", som genast skaffar fram nya jobb för dem som slås ut. En permanent ökning av arbetslösheten är i stället den troliga följden.

Vad jag sagt här i dag är i grunden självklarheter. Jag tror knappast att det finns någon etablerad ekonom av facket som skulle vilja motsäga mig på någon enda punkt. Tänker man efter, tror jag också att man skall finna att det hittills inte förekommit att någon enda vetenskapligt skolad ekonom i vårt land har ställt upp för linje 3. Kanske det borde stämma till en viss eftertanke.

Mot denna bakgrund tycker jag nog att statsråden i folkpartiet och moderata samlingspartiet – i första hand ekonomiministern och budgetministern – borde tala klarspråk, även om den materia som vi här behandlar är politiskt sprängfylld.

Förhåller det sig inte på följande sätt:

1. att linje 3:s elbalans om ett behov av 95 TWh är helt orealistisk,
2. att kostnaderna för en snabbavveckling blir mycket betydande,
3. att vi kommer att få en kraftig ökning av importen av olja och kol,
4. att vår betalningsbalans kommer att väsentligt försämrans i samband med denna import.
5. att priset på el skjuter i höjden,
6. att många industrijobb kommer att slås ut,
7. att den regionala obalansen kommer att kraftigt ökas,
8. att vi får en stor ökning av arbetslösheten och
9. att utrymmet för framtida löneökningar ytterligare urholkas?

Jag tror att det skulle vara bra för oss alla om vi fick så klara svar som möjligt på dessa frågor.

Detta, herr talman, leder mig tillbaka till min inledning och de grundläggande spörsmål som jag där tog upp. Hur allvarligt ute är egentligen den svenska ekonomin?

Vilka tongångar hörs nu från internationella organisationer som OECD och Internationella valutafonden? Anser man där att vi kan fortsätta att låna 15–20 miljarder utomlands om året eller att 15 % av vår import skall finansieras med utländska lån, under det att vår internationella skuldbörda snabbt blir allt större, så att snart hälften av Volvos förädlingsvärde går åt enbart till att förränta våra internationella lån? Är det inte så att Internationella valutafonden redan nu förordar en drastisk omläggning av vår politik och ett accepterande av en arbetslöshet av den typ som redan finns ute i Västeuropa?

Närmar vi oss inte den dag då man från utländskt håll börjar ställa krav på Sverige för att ytterligare lån skall beviljas? Eller har den dagen redan kommit, även om kraven än så länge förs fram i form av relativt vänskapliga råd?

OSWALD SÖDEROVIST (vpk):

Herr talman! Den inverkan som energiförsörjningen har på vårt ekonomiska läge har de senaste åren fått en allt större uppmärksamhet. Det är glädjande att så är fallet, och det skiljer sig på ett mycket markant sätt från den debatt eller snarare brist på debatt som vi hade i det här landet under 1950- och 1960-talen. När vi nu tittar tillbaka, förefaller det som om de som

då var ansvariga skulle ha trott att energi i lättillgänglig och billig form alltid skulle stå till förfogande.

Det fanns varnare och varningstecken. Vid Suezkrisen 1956 fick vi ett tillfälligt avbrott i oljeleveranserna, men det kompensrades snabbt genom en planlös och okontrollerad utbyggnad av stort tanktonnage, som under ett par decennier gav det svenska och internationella varvs- och redarkapitalet jättelika vinster. Något omtänkande eller några politiska beslut som kunde ha lett in vår energipolitik på andra och för nationen mera gynnsamma banor förde det inte med sig.

Vi gled in i oljesamhället utan politisk och nationell styrning, utan kontrollmekanismer för att hindra de stora oljebolagens monopol över vår energiförsörjning och utan någon som helst nationell plan för hur vår *cl*produktion och *distribution* skulle byggas upp. Det är frukterna av den politiken som vi skördar i dag och som nu ger oss så stora samhälleliga bekymmer.

Varvsägarna, redarna och de internationella oljebolagen har för länge sedan tagit ut sin vinst och också tagit sin mats ur skolan. Nu läggs ansvaret som vanligt på stat och kommun. Samhället får rycka in och sopa ihop efter storfianansen. Alla, också de fattigaste, får vara med och betala notan.

Efter den s. k. oljekrisen 1973–1974 har vi blivit mera uppmärksamma men inte tillräckligt. De medel som avsattes till forskning kring energifrågorna 1975, 1978 och 1979 och som det på sina håll har gjorts stort väsen av har inte på långt när varit tillräckliga. Om vi skall få en annan struktur på vår energiförsörjning, behövs det betydligt större insatser.

Vi borde också dra några konkreta slutsatser av vad bristen på genomtänkt energipolitik under 1950- och 1960-talen fört med sig. Under den perioden avsade vi oss möjligheten att utveckla egna inhemska energiförsörjningskällor. Jag bortser då från det fatala och misslyckade projektet med "den svenska atomen" med Marviken som höjd- och slutpunkt.

Vi fick ett utlandsberoende på energiområdet som har gjort och gör oss oerhört sårbara redan i djupaste fredstid, om man nu kan tala om någon sådan i dagens värld. Vi har ett större oljeberoende än någon av övriga jämförbara industristater. Och detta oljeberoende är nu på väg att allvarligt hota vår ekonomiska ställning, både genom snabbt stigande priser och genom minskande tillgång.

Vi i vänsterpartiet kommunisterna har i motion 780 skisserat en ny industripolitik för 1980-talet som också innefattar en ny energipolitik. Skulle vi satsa på denna nya struktur när det gäller både industri- och energipolitiken, skulle också många av våra svårigheter kunna övervinnas. Vi skulle kunna minska utlandsberoendet och kostnaderna och kunna öka vår konkurrenskraft inom många viktiga branscher.

Vilka lösningar förespråkas nu inom energiområdet? Alla är medvetna om att vi snabbt och resolut måste minska vårt beroende av oljan. Men att reparera 30 års misstag och låtgåpolitik inom detta område är inte gjort i en handvändning. Oavsett vilken linje som kommer att gälla för de närmaste

decenniernas energiförsörjning kommer oljan med nödvändighet att spela en fortsatt stor roll.

Vi som förespråkar ett nej till kärnkraft anser att oljeberoendet måste minskas i första hand med större sparsamhet och bättre hushållning med energi. I andra hand skall inhemska bränslen som skogsavfall, biomassa i övrigt och bränntorv komma till användning. I tredje hand blir en ökad användning av kol till uppvärmning nödvändig. I fjärde hand måste tillgången på den olja som vi trots allt under lång tid blir tvungna att lita till framför allt säkerställas genom långsiktiga direktkontrakt med så många oljeproducenter som möjligt för att vi skall få ett mindre beroende av de stora, internationella oljebolagen.

De som är för användning av kärnkraft i Sverige har en annan uppfattning. De påstår att de kan minska vårt oljeberoende genom en fortsatt utbyggnad av kärnkraft och en användning av denna en bra bit in på nästa sekel. Vi har nyss hört detta påstående upprepas från denna talarstol. De båda linjerna på ja-sidan i folkomröstningen har i detta avseende identiskt lika uppfattning, oberoende av om de kallas linje 1 eller 2. De båda linjerna på ja-sidan är också rörande överens om att några förstatliganden inom eller samhällseliga ingripanden i oljehandeln inte skall förekomma. På det området är det inte tal om något samhällseligt ägande av vare sig nuvarande eller framtida energianläggningar. Enigheten är också total när det gäller bedömningen av kostnader, särskilt fram till 1990, vilket vi nyligen har hört från denna talarstol. Men det är märkvärdigt tyst när det gäller kostnaderna för energiförsörjningen efter den tidpunkten, för att inte tala om tiden efter år 2000.

En utökning av vårt kärnkraftsberoende från sex till tolv reaktorer och därmed en mer än 150-procentig ökning av elproduktionen i sådana anläggningar minskar inte nämnvärt vårt oljeberoende – trots allt vad som påstås av ja-sidans representanter. Den minskning av oljeberoendet fram till 1990 som ja-sidan redovisar i sina beräkningar – hämtade från konsekvensutredningen – åstadkoms huvudsakligen genom en ökad användning av kol, solvärme, bark och lutar, biomassa samt bränntorv. Det är en bra satsning, och den ligger mycket nära de beräkningar som vi har gjort på nej-sidan. Det är helt realistiskt, ekonomiskt och tekniskt möjligt att genomföra detta program under den närmaste tioårsperioden. Det har tydligen också ja-sidan insett. Detta program kommer att spara in avsevärda mängder av dyr och svåråtkomlig olja och på det sättet förbättra vår handelsbalans.

Det märkliga är då att man på ja-sidan är villig att ta på sig de stora nackdelar och de alltmer klart redovisade risker som en utökad användning av kärnkraften för med sig fastän de själva visar att minskningen av oljeberoendet framför allt kan ske genom en användning av inhemska bränslen. På kort sikt är ju detta helt uppenbart. På lång sikt är det lika uppenbart att en så kraftig utbyggnad av kärnkraften som ja-sidan förespråkar inte på något sätt löser våra energiproblem. För att kunna förbruka denna mängd av elenergi räknar man framför allt med att öka övrigsektorns, dvs. uppvärmningssidans, elförbrukning. Tittar man på

siffrorna i de olika balanserna finner man att den ökning av elförbrukningen som vi på nej-sidan vill ge till industrin är obetydligt mindre än den ökning som ja-sidan enligt konsekvensutredningen vill ge till samma industri. Men däremot finner vi att det är en oerhört stor skillnad när vi ser på övrigsektorn. där man är villig att satsa mängder av terawattimmar. Och vad skall dessa användas till? Jo, de skall användas till uppvärmning av delar av bostadsbeståndet.

Då inställer sig osökt frågan hur detta elberoende skall fyllas någon gång efter år 2000, när kärnkraften skall avvecklas. För det skall den ju – åtminstone enligt linje 2, och halvt om halvt har väl också linje 1 mumlat någonting i den vägen. Om vi då har gjort oss beroende av el för uppvärmning i stor skala, så måste ju el produceras också i fortsättningen. Men hur skall den produceras? Det har vi inte fått något besked om. Men relativt säkra bedömningar ger vid handen att våra möjligheter att producera el år 2010 genom vattenkraft, vindkraft och mottryck ligger någonstans omkring 115 TWh/år. Då har man inte räknat med någon utbyggnad av de orörda älvarna. Om man vill komma över denna produktion, utan att använda den typ av kärnkraft som vi har i dag, dvs. lättvattenreaktorer, får man ta till kolkondens eller briederteknik. Det finns inget annat att stötta upp sig på. Det lönar sig inte, som jag har sagt upprepade gånger från denna talarstol och i andra debatter ute i landet, att planera att bygga några nya lättvattenreaktorer efter år 2010, för då kommer det bränsle som går att använda till dem, uran 235, att vara slut.

Det är det perspektiv som ja-sidans energipolitik leder fram till. Det ger efter sekelskiftet ett beroende av utlandet och en kostnad som gör att alla jämförelser med vårt nuvarande läge ger en oerhört mycket sämre bild.

Herr talman! Spåren från 1950- och 1960-talens marsch in i oljesamhället förskräcker. Vi borde inte på nytt binda upp oss till en energipolitik som ligger utanför vår egen kontroll och som orsakar oss stora framtida kostnader. Det är inte heller nödvändigt. Genom en medveten och planmässig förändring av vår energiförsörjning kan vi minska utlandsberoendet, öka vår säkerhet och minska våra kostnader utan att vi behöver använda kärnkraften efter år 1990.

Jag skall något kommentera Carl Thams anförande här tidigare, framför allt hans påstående – upprepat till leda – om arbetslöshet och energi. Det är inte brist på energi som har orsakat de stora utslagningarna på den svenska och den internationella arbetsmarknaden under 1970-talet, Carl Tham. Det har funnits gott om energi i Sverige under hela 1970-talet. Det finns andra faktorer, som inte har berott på energibristen. En orsak har varit strukturomvandlingarna, och sådana har vi haft långt tidigare. Även under den billiga energins epok på 1950- och 1960-talen slukade de stora fiskarna de små – också i detta land. Det är det som har orsakat utslagningen av mindre och medelstora företag. Det är det som har orsakat nedläggningar och arbetslöshet runt om i detta land. Och det vi nu sett framför allt under 1970-talet och som det talats om här i kammaren tidigare i dag är att det svenska industrikapitalet inte längre investeras i Sverige. Man söker sig

utomlands i stället, och det är inte av brist på energi utan därför att det ger större vinster att bygga upp fabriker i Sydamerika och på andra ställen där arbetslönerna är behagligt låga, där fackföreningar är förbjudna, där regimen tillåter en ohämmad utsugning av arbetskraften och där det finns gynnsamma skatteregler och avskrivningsbestämmelser. Det är dessa faktorer vi skall tala om och inte brist på energi.

Därför kan Carl Tham med mycket gott samvete ta till sig budskapet i flygbladet från linje 3, där det frågas om någon här i Sverige blivit utslagen från arbetsmarknaden på grund av energibrist.

Carl Tham talade om import. Hur kan man, frågar han, förespråka import av olja till 70 %? Men uranet då? Det är ju också en importvara. Vad skall ni – jag frågar för femtielfte gången, Carl Tham – ladda era reaktorer med i första hand efter 1985, när kontraktet går ut, och i andra hand efter år 2000 när uran börjar bli en bristvara. Är det då ni skall bryta det svenska uranet, exportera det utomlands för anrikning och på det sättet garantera bränsle till våra lättvattenreaktorer? Det är mycket intressant inför folkomröstningen att fråga hur folkpartiet och linje 2 i övrigt ställer sig i de här frågorna, om vi skall ha en uranbrytning i Sverige eller inte.

Kortfattat till Bo Södersten: Det är en något oärlig debatteknik att tala om elförbrukningen i TWh och ta upp vårt alternativs konsumtionsmängd, 95 TWh, till jämförelse men inte redovisa att vi i vårt alternativ har en produktion under samma tid på 105 TWh. Man bör således räkna med överföringsförlusterna. Vi har sagt att vi 1990 behöver ha en produktion av 105 TWh, och det ger utrymme för en konsumtion på 95 TWh. Då blir jämförelsen med detsamma inte fullt så haltande som det lät här tidigare.

Sedan var det fråga om våra basindustrier. Det gäller – vi kan t. ex. ta skogsindustrierna – om de skall byggas ut ytterligare och varifrån de i så fall skall ta sin råvara. Det är ett mycket intressant spörsmål.

Vi vet att vi år 1975, som var ett år då den svenska industrin fortfarande gick något så när, förbrukade ungefär 70 TWh el. Sedan dess har förbrukningen ökat till 81 TWh år 1978 efter avräkning av överföringsförlusterna och upp till 85 TWh – det är fullt korrekt – år 1979 efter avdrag av överföringsförlusterna. Men den ökningen har företrädesvis, precis som jag sade tidigare, berott på en medveten satsning på installation av elvärme i byggnadsbeståndet. Det är inte industrin som ökat sin elkonsumtion fram till 1978. Däremot beror hoppet från 1978 till 1979 på en ökning inom industrisektorn.

Då återstår fortfarande frågan om vi skall producera denna mängd elenergi, göra av med den i bostadsbeståndet, och vad den i så fall skall ersättas med när vi skall avveckla kärnkraften efter år 2000.

Det är likadant på stålproduktionsidan. Skall vi öka stålproduktionen och på det sättet göra av med dessa mängder energi? Är detta möjligt? Skall vi på nytt satsa på ett Stålverk 80, där det inte fanns några möjligheter att försälja produkterna, och på nytt sätta en kommun som Luleå i predikamentet att göra en stor satsning och sedan få ta tillbaka den? Det är alltså inte i detta fall bristen på energi som gör att den svenska industrin kommer i trångmål utan

andra faktorer. Jag tycker att det vore ärligare att dra fram dessa och inte ensidigt tala om annat. Frågan kvarstår alltså: Var någonstans skall våra basindustrier byggas ut, var skall man satsa på en ökning av råvaruförbrukningen i den svenska skogsindustrin, då vi redan importerar flis för massa från Brasilien, från Canada – om vi får köpa där – och från andra länder?

Det finns inget expansionsutrymme kvar för den svenska massaindustrin med tanke på den råvarubas som vi har. Det är ju detta frågan gäller. Vi har aldrig velat avveckla de svenska basindustrierna – det är självklart att vi alltid måste hugga skog och bryta malm i det här landet. Men det är inte säkert att det är bra för Sverige att vi gör det i samma omfattning som under 1950-talet och 1960-talet. Det har varit bra för företagen, men det har säkert inte alls varit bra för Sverige som nation. Vi skulle behöva spara på våra råvaror, minska uttaget och låta vår skog växa upp till träförädlingsstorlek i stället. Trä kommer att bli mycket eftertraktad råvara och halvfabrikatsvara på 1990-talet och vid sekelskiftet. Det är sådana åtgärder som vi behöver vidta, och härtill har vi tillräckligt med energi.

Det finns alltså ingen anledning att svartmåla nej-kampanjens energibalanser. Det vore bättre att ta dem på allvar. Alla borde försöka se på den svenska produktionen, grundad på våra stora basråvaror, på ett sätt som gagnar Sverige som nation och inte bara de stora företagen, vilket jag tycker att man på ja-sidan alltför ofta gör i de här sammanhangen.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till vår motion 780, där vi har tagit upp frågor om industri- och energipolitiken.

CARL THAM (fp) replik:

Herr talman! Beträffande urantillgångarna och uranförsörjningen i världen vill jag understryka att det också genom den internationella granskning som nyligen har avslutats helt klarlagts att tillgångarna är fullt tillräckliga för den planerade kärnkraftsutbyggnaden i världen fram till år 2000. För svensk del föreligger det inga problem att anskaffa uran på världsmarknaden. Eftersom kärnkraftverk medför stora investeringskostnader men låga driftkostnader, innebär naturligtvis det förhållandet att olja är så väsentligt mycket dyrare än uran att kärnkraftverk blir mycket billigare i förhållande till oljekraftverk.

När det gäller utvecklingen på lite längre sikt är det också alldeles uppenbart att det är lättare att uppnå en anpassning stegvis till nya energisystem än att göra det hastigt under några få år. Oswald Söderqvist talade själv om att vi är bundna vid en oljeekonomi sedan många år tillbaka och att det nu skulle vara ganska besvärligt att ta sig ur denna oljeekonomi. Detta är naturligtvis alldeles riktigt. Det tar tid att förändra energisystemen och det gäller också introduktionen av nya energikällor, energikällor som i dag nästan inte alls brukas eller som inte är tillgängliga på ekonomiskt rimliga villkor. Därför ger en anpassning stegvis och långsiktigt till de nya villkoren bättre förutsättningar för att ersätta både olja och kärnkraft.

Men så över till detta om effekterna på sysselsättningen. Oswald

Söderqvist sade att det inte är energin som är vårt problem utan strukturomvandlingen. Den strukturomvandling som sker i svensk industri och som har skett under 1970-talet – liksom också strukturomvandlingen i andra länder – är ju till viss del beroende just på de snabbt ökande energipriserna. Strukturomvandling är ett ord som bl. a. uttrycker att företag eller branscher har svårt att sälja sina varor på den internationella eller inhemska marknaden, därför att vissa produktionskostnader har ökat kraftigt. Det kan vara löner, råvaror eller energi. Vissa energitunga branscher drabbas särskilt hårt när energikostnaderna stiger hastigt. Det kan var och en förstå. Vi har tillräckligt med energi här i landet, säger Oswald Söderqvist. Hur kan det då komma sig att vi importerar över 70 % av den energi som vi förbrukar?

BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Jag vill först ta upp frågan om elbalansen. För att förstå vad jag säger fordras å ena sidan tillgång till Statistisk årsbok och å andra sidan tillgång till elementärt sunt förnuft. Vi förbrukade i fjol 86 TWh elkraft. Ökningen var enbart det året 6 TWh. Vi kommer i år att förbruka 90 och nästa år 95 TWh. Det jag hela tiden talar om är förbrukningen.

Den prognosen kan man göra med nästan fullständig visshet. Det enda som skulle kunna ändra den vore om revolutionen kommer redan före 1981, men jag tror inte att Oswald Söderqvist går i land med att åstadkomma det. Inte heller tror jag att ni kan åstadkomma någon drastisk elprishöjning, med 100 % eller liknande, som skulle vara den andra medicinen. Och då sitter ni med skägget i brevlådan. Varifrån skall ni ta ökningen i elanvändningen efter år 1981? Ja, därpå finns inte något svar. Dessutom ligger redan i er elbalans för år 1995 också ungefär 23 TWh olja och kol.

Jag vill också ta upp den enklare retoriken och finterna i ert resonemang. Ni frågar: Hur skall ni som skall bygga ut till tolv aggregat klara er sedan?

Bygga ut vad? Vi har redan tio aggregat, och det är fråga om huruvida vi skall använda dem eller inte. Sedan är det fråga om de två ytterligare aggregaten, Forsmark 3 och Oskarshamn 3. Där har vi redan lagt ned 7 å 8 miljarder. Jag säger "vi", men vilka är det som gjort det? Jo, det är de borgerliga regeringarna ledda av statsminister Fälldin. Jag tror att det vore mycket oklokt, i varje fall från ekonomisk synpunkt, att inte bygga dessa aggregat färdiga. Det finns användning för dem.

Sedan vill jag beröra detta med en avveckling. Om man skall kunna tala om avveckling på ett meningsfullt sätt, måste man också samtidigt tala om alternativ. Man måste också tala om utveckling. Vad skall man sätta i stället? Här kommer ett begrepp som är fullständigt centralt. Det är ett tekniskt begrepp som jag skall försöka förklara. Det är begreppet ledtid. Hur lång tid tar det att utveckla ett alternativt energisystem och att i grunden utveckla en alternativ industristruktur? – Dessa båda saker är olika sidor av samma mynt.

Ja, man gör det inte på fem eller tio år. På den tiden kan man byta några

enstaka maskiner, men man kan aldrig få fram ett nytt energisystem. Allt man då kan få fram är dåliga investeringar, genom försök att forcera fram användningen av olja och kol. Det är möjligt att vi någon gång fram på 2 000-talet inte har någon svensk järn- och stålindustri. Men en sak är fullständigt uppenbar, nämligen att vi på 1990-talet inte klarar oss utan Domnarvet och Smedjebackens valsverk.

Herr talman! Jag tycks nu inte ha mera tid till mitt förfogande.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Först till Carl Tham när det gäller frågan om uranet. Det är klart fram till år 2000, fick vi höra Carl Tham säga. Men dit är det bara 20 år. Och jag har hela tiden efterlyst uppgifter om era alternativ, om kostnaderna för dem och om hur ni skall klara den stora elförsörjning som ni tänker leda oss in i efter år 2000, och framför allt efter år 2010. Och när vi vill ha svar på de frågorna har vi väldigt liten nytta av att veta att det finns uran till planerade och utbyggda reaktorer fram till år 2000.

Trots vad Carl Tham säger här vet vi, med utgångspunkt i de beräkningar som har gjorts beträffande brytvärda urantillgångar och med utgångspunkt i det antal lättvattenreaktorer som finns och planeras, att uran 235 kommer att bli en bristvara ungefär lika fort som oljan blir det – om man inte skall komma upp i rent astronomiska kostnader för brytningen. Det är därför lättsinnigt att bara tala om att det är klart fram till år 2000. Det är, i det perspektiv som ni drar upp, ganska ointressant, Carl Tham. Tala i stället om hur det skall ordnas efter år 2010.

Sedan till strukturomvandlingarna. Det förekom en mängd stora strukturomvandlingar i det svenska näringslivet på 1950-talet och även på 1960-talet. De skedde inte på grund av brist på energi eller mycket höga oljepriser. Tvärtom var den svenska industrin mycket favoriserad under 1950- och 1960-talen både på grund av mycket låga oljepriser och mycket billig elkraft från våra egna vattenfall. Vad skall man skylla de strukturomvandlingarna på? Svara på den frågan!

Sedan till Bo Södersten. Ja, jag har tillgång till Statistisk årsbok och jag har, förhoppningsvis, också litet grand av sunt bondförnuft. Jag har statistiken här, som den har tagits fram för 1979, och den är daterad i början av februari i år. Det är alldeles klart att vi hade en förbrukning inom landet under tiden januari–december 1979 av 93 TWh. Drar vi bort överföringsförlusterna får vi en konsumtion – det vi har använt i våra fabriker och hushåll – av 85 TWh. Låt oss jämföra det med vad vi säger i vår elbalans att vi behöver 1990. Vi anför där att vi måste ha en produktion av 105 TWh, vilket ger utrymme för en konsumtion av 95 TWh när man har räknat bort överföringsförlusterna.

Vi kan väl i alla fall vara så pass ärliga att vi verkligen tar upp de här argumenten och jämför likvärdiga uppgifter. Vi kan inte jämföra vår uppgift om konsumtion i ett fall med uppgiften om produktion utan avdrag för överföringsförluster i ett annat fall.

CARL THAM (fp) replik:

Herr talman! Det finns ingen som helst anledning att vara orolig för försörjningen av uran till det svenska kärnkraftsprogrammet också i ett långsiktigt perspektiv. Oswald Söderqvist begär att jag skall tala om vad som skall hända efter år 2010, då kärnkraften skulle vara avvecklad. Själv kan han inte tala om vad som skall hända bara om några år enligt hans egen avvecklingsplan.

Hur mycket olja kommer att behövas mer enligt Oswald Söderqvists program på energipolitiken? Hur mycket kol? Hur mycket kommer elpriserna att stiga? Vad kommer detta att betyda för sysselsättning och ekonomi? På alla dessa frågor kan inte Oswald Söderqvist ge något besked, och det handlar om 1980-talet!

Jag tror att Oswald Söderqvist är ganska ensam om att tro att energipriserna och den underliggande knappheten på energi över huvud taget inte påverkar inflationen och därmed sysselsättningen i Sverige liksom i andra länder. På sitt sätt kan man säga att det är någon sorts system i galenskapen. Oswald Söderqvist vill ju ha en energipolitik som skulle innebära att energipriserna skulle stiga ytterligare genom att elpriset skulle åka i höjden med bortåt 50 %. Att avveckla ungefär halva elproduktionen i landet, det är det det handlar om, och sedan säga att det över huvud taget ingenting betyder ekonomiskt och sysselsättningsmässigt – det är just den typen av ekonomisk filosofi som man faktiskt inte kan kalla för annat än rent bedrägeri.

BO SÖDERSTEN (s) replik:

Herr talman! Först frågan om elbalans. Det jag sade var mycket riktigt att vi i fjol konsumerade 86 TWh, men att den siffran kommer att växa så att vi i år konsumerar 90 TWh och nästa år 95. Därefter är det slut för er – det är allt jag har sagt.

Sedan säger Oswald Söderqvist att vi på 1950- och 1960-talen hade tillgång till billig energi. Ja, vi hade det. Men det var också ganska goda tider. Det var då vi byggde upp standarden, det var då vi byggde upp mycket av det som kännetecknar det goda folkhemmet. Då hade folk också sysselsättning och jobb. Det var när störningarna kom på 1980-talet och naturligtvis också sedan vi fått – som jag kritiserade i mitt första inlägg – en ny typ av ekonomisk politik, för vilken de borgerliga partierna står, som de verkliga svårigheterna kom.

Så några ord om detta med avvecklingen. Det är inte så särskilt svårt att fatta, tror jag, att för att vi skall kunna avveckla någonting på ett meningsfullt sätt måste vi ha någonting annat att sätta i stället. Det tar tid att utveckla detta, som ingen i dag kan säga hur det kommer att se ut år 2010. Men vi vet att ledtiderna inte är 5 eller 10 år, utan de är 25 eller 30 år. Amerikanarna säger i en ny stor standardundersökning som publicerats att ledtiderna är 45 eller kanske 50 år. Vad vid behöver för att utveckla en ny industristruktur är ett nytt fysiskt kapital, nya typer av industri. Vi behöver också nya typer av mänskligt kapital och ett nytt utbildningssystem som passar till detta. Vi

behöver även ett nytt energisystem.

Att tro att vi kan åstadkomma allt det här på 5–10 år är orimligt. Det visar bara som vanligt att ni fångas i er värld av slagord. Ni tänker inte igenom vilka ekonomiska realiteter som ligger bakom. Om ni gjorde det, om ni verkligen förstode hur ett modernt industriellt samhälle är uppbyggt, då skulle ni också inse att vad ni talar om är fullständigt ohållbart. Men jag tror att svenska folket kommer att visa er det den 23 mars dess bättre.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det är ju bra. Carl Tham, att det inte finns någon anledning till oro när det gäller uranförsörjningen och således inte heller någon anledning till oro för att vi förmodligen tvingas till att bryta våra egna urantillgångar och släppa till dem för att få uran till de kärnkraftverk som vi har i drift.

Carl Tham kan inte svara för läget efter år 2010, säger han. Men ni kan gå ut, ni och socialdemokraterna tillsammans i linje 2, och begära av svenska folket att man skall ta ställning till ett program som ni lägger fast 37 år framåt i tiden! Svenska folket skall kunna sitta och tänka hur det skall gå år 2010, men själva kan ni inte tala om hur det skall se ut.

Ni begär ju mandat från 1985–1987, om ni då startar upp den sista reaktorn i Oskarshamn och dess användningstid är 30 eller 35 år. Det är ju det ni går ut med på er valsedel och vill att folket skall ta ställning till. Men själva kan ni inte ta ställning och tala om hur det skall gå till. Det är ganska märkligt.

Till Bo Södersten slutligen: Bo Södersten är ju professor i nationalekonomi, och de docerande tongångarna hörs väldigt lång väg och själv tillräckligheten märks. Bo Södersten bör inte förutsätta att alla andra människor är idioter eller att de inte försöker ta ställning och sätta sig in i de här frågorna. Bo Södersten talar bara om att andra använder slagord, men slagordsmentaliteten är minst lika tydligt skönjbar hos Bo Södersten som hos oss som är motståndare till kärnkraft.

Det talas ibland i akademiska kretsar och forskarkretsar om vetenskaplig hederlighet, och det tycker jag också man kan ställa vissa krav på. Vi har för 1980, som jag visat i mitt första anförande, nästan exakt samma plan för användandet av alternativa energikällor enligt konsekvensutredningen och enligt vårt förslag. Det är obetydliga skillnader som vem som helst kan konstatera som vill slå upp det här. Det enda vi har sagt är: Om ni skall avveckla, som ni säger er vilja göra i linje 2, hur i Herrans namn skall ni klara av det efter 2010, när ni har byggt ut ett stort elberoende som inte minskar vår oljeförbrukning något nämnvärt? Ni har samma oljeförbrukning som vi har i vår balans 1990. När ni måste genomföra avvecklingen år 2010 har ni inget annat att ta till än kol, olja eller brydreaktorer. Det är ni som leder in Sverige i kolsamhället, inte vi.

IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Sveriges ekonomiska situation är mycket allvarlig. Det är nödvändigt att snabbt minska det statliga budgetunderskottet och att

förbättra vår bytesbalans. Detta är inte möjligt utom genom en gemensam kraftanstängning av hela svenska folket. En förutsättning för en sådan är att alla är införstådda med hur allvarlig situationen är samt ges rimliga motiv för att helhjärtat ställa upp för att lösa de ekonomiska problemen.

Ett allvarligt hinder för att få till stånd denna nödvändiga storsatsning är vårt otidsenliga skatte- och bidragssystem. Det skapar ett drastiskt motsatsförhållande mellan vad som är samhällsekonomiskt riktigt och vad som upplevs som privatekonomiskt vettigt. Detta motsatsförhållande har skapat en näst intill ohållbar situation, där systemets möjligheter självklart utnyttjas med privatekonomiska fördelar, men med samhällsekonomiskt förskräckande effekter.

Det är inte realistiskt att tro att man kan komma till rätta med dessa problem genom smärre justeringar, skärpta regler och utökad kontroll. Vad som behövs är en total omdaning och förenkling av vårt skatte- och bidragssystem, med målsättningen att skapa samstämmighet mellan vad som är samhällsekonomiskt riktigt och vad som upplevs som privatekonomiskt vettigt.

Några åtgärder som måste vidtas om vi skall nå det målet är:

Den stora skillnaden i bruttolöner måste minskas.

De höga marginaleffekter som uppstår på skatterna genom bidragens inverkan måste minskas.

Sparandet måste stimuleras, samtidigt som ränteavdragsmotiverade lån görs olönsamma.

Så många bidrag som möjligt bör göras om till skattejämkning, som slutregleras i samband med beräkning av slutlig skatt.

Jag skall försöka beskriva principerna i ett idéförslag som bör ha en viss chans att uppfylla de ovan ställda kraven. Förutsättningen för att kunna genomföra det är ett samhällskontrakt, som i vissa huvuddrag måste gälla i minst fem år.

Huvudtanken i förslaget är att för alla löner över t. ex. 90 000 kr. skall gälla lönestopp under fem år. De som drabbas av detta hålls skadeslösa genom en successivt minskad marginalsatt. Principen skall vara att den tillgängliga lönen efter skatt skall bli densamma som om bruttolönen ökats, dock utan hänsyn till eventuella ränte- och förlustbidrag. Målsättningen bör var att inom fem år nå högst 50 % marginalsatt upp till en inkomst av 120 000 kr. i dagens penningvärde.

Det blir nödvändigt att kompensera stat och kommuner för den skatteminskning som förslaget innebär. Detta bör ske genom en progressiv skatteavgift, som betalas av arbetsgivaren och motsvarar den löneökning som skulle utgått om lönestopp inte föreläggat. Skatteavgiften bör fördelas med 30 % på kommuner och landsting och 70 % på staten.

Resultatet bör bli:

Upp till ca 120 000 kr. inkomst får inte någon mer än 50 % marginalsatt.

Ingen extra kostnad för företagen.

Inget inkomstbortfall för stat och kommuner.

En väsentlig utjämning av bruttolönerna.

Det blir mer intressant att göra de extra arbetsinsatser som är nödvändiga för att vi skall klara oss ur våra ekonomiska problem.

Huvudidén bör kompletteras med minst tre ytterligare åtgärder:

Personliga utgiftsräntor bör vara helt avdragbara upp till förslagsvis 20 000 kr. men därutöver endast till 80 %.

Personliga intäktsräntor bör vara skattefria upp till 1 000 kr., och därefter bör endast 80 % betraktas som beskattningsbar inkomst. 20 % blir alltså skattefri inkomst. Sannolikt bör det sättas ett tak vid t. ex. 50 000 kr. i ränteintäkter.

Bostadsbidragen och liknande bidrag bör ersättas med motsvarande skattejämkning enligt den modell som Rolf Andersson och jag redovisat i motion nr 399 till årets riksdag. I detta sammanhang måste speciellt barnfamiljernas bidrags- och skattesituation analyseras och problemen för familjer med endast en inkomsttagare särskilt beaktas.

Sammantaget bör dessa förslag, om de kan genomföras, få följande effekter.

Det blir ointressant att skaffa sig skulder för ränteavdragens skull. Banksparandet blir intressantare och kan konkurrera med investeringar i guld, konst eller fast egendom. Flertalet enskilda får en markant "arbetsekonomi" i stället för den "bidrags- och avdragsekonomi" som många nu har tillämpat. Det förväntade ökade sparandet bör ge tillgängligt kapital för nödvändiga investeringar i näringslivet, och resonemanget om löntagarfonder blir därmed av mindre intresse.

Herr talman! Om här redovisade idéer skall vara möjliga att genomföra krävs som jag inledningsvis påpekade att arbetsmarknadens parter medverkar i något slags samhällskontrakt. Samtidigt krävs att inflationen i vart fall kan hållas vid ensiffrigt tal per år räknat.

Självfallet kommer många brister att upptäckas i detta idéförslag när det kritiskt granskas, men min målsättning är i första hand att få en debatt kring nödvändigheten av en total omdaning av vårt bidrags- och skattesystem med målsättningen att få bättre överensstämmelse mellan vad som är samhälls-ekonomiskt riktigt och vad som upplevs som privatekonomiskt vettigt. Då först kan vi undvika besvärande kontrollsystem och stimulera den enskilde till samhällsekonomiskt riktiga insatser.

Herr talman! Jag vill också ta upp ett par saker som ekonomiministern talade om i förmiddags och som Carl Tham och Bo Södersten har talat om i kväll. Det gäller frågan om ekonomi och energi. De här herrarna försökte hävda ett absolut samband mellan energi och tillväxt. De menade att om industriproduktionen ökar med 40 %, så ökar energikonsumtionen på motsvarande sätt. Jag tror att detta är felaktigt. Vi kommer tveklöst att få uppleva hur industrin på ett effektivt sätt kommer att spara och återanvända energi.

Jag vill påminna om att med samma energi som nu företrädare för linjerna 1 och 2 pläderar för ett ständigt ökat energibehov, så drev företrädare för stat och näringsliv i början av 1960-talet tesen om ett ständigt ökat behov av

vatten. Det ansågs som en livsnödvändighet att industrin kunde fördubbla sin förbrukning av vatten under en tioårsperiod.

Låt oss repetera hur det var och hur det blev.

Under perioden 1965–1978 beräknades – i början av 1960-talet – konsumtionen av renvatten i Sverige öka från ca 4,5 miljarder m³ till ca 7,5 miljarder m³ per år. Genom ökade miljökrav och kostnader stimulerades hushållningen med renvatten så att vi i dag kan konstatera att den verkliga förbrukningen 1978 blev mindre än 3 miljarder m³ eller endast 40 % jämfört med den prognos som jordbruksdepartementet 1965 ansåg vara högsta visdom. Jag vill be er alla att ett ögonblick tänka efter vilka kostnader det skulle ha inneburit för kommunerna och framför allt för industrin som skulle ha fått betala för 4,5 miljarder m³ renvatten extra, om man inte hade lärt sig att hushålla med vattnet. Om vi tar ett så lågt pris som 3 kr. per m³ skulle industrin – det är i huvudsak denna som har sparat – ha belastats med ytterligare 13,5 miljarder kronor per år.

Ändå är jag säker på att om någon 1965 hade vågat hävda denna utveckling så skulle han ha ansetts som mindre vetande. Han skulle ha fått veta att vår standard och välfärd var helt beroende av att industrin hade obegränsad tillgång till billigt vatten. Lubbe Nordströms Lortsverige skulle säkert också ha kommit med i bilden.

Det är också inom industrin som de stora industribesparingarna kan göras. Det påstås med bestämdhet att den västtyska industrin tillämpar en teknik som i medeltal ger bara hälften så hög elströmsförbrukning som man har i den svenska industrin. Bränsleförbrukningen anges vara lika med den svenska. Alla förstår säkert vad detta betyder för industrins konkurrenskraft.

Carl Tham och Bo Södersten hävdar att vi bäst sparar olja genom att använda kärnkraften. Detta är fel. Jag har tittat på alternativ användning av de pengar som behövs för att bygga Forsmark 3 färdigt och har kommit till följande slutsats.

Det behövs ytterligare minst 3 miljarder kronor innan Forsmark 3 kan tas i drift. Om dessa pengar i stället satsades på hushållning och återanvändande av energi inom industri och kommuner, skulle den samhällsekonomiska vinsten bli mycket större.

En överslagsberäkning för en tioårsperiod visar att det från samhällsekonomisk synpunkt är fem gånger bättre att satsa på hushållning och återanvändande av energi än att satsa på energiproduktion i Forsmark 3. I totala siffror rör det sig om 15 miljarder jämfört med 3 miljarder. Alltså en samhällsekonomisk vinst i storleksordningen 12 miljarder under en tioårsperiod.

Till detta skall läggas att hushållning och återanvändande ger en förbättring av bytesbalansen med 6–7 miljarder under samma tid, jämfört med en utbyggnad av Forsmark 3.

Carl Tham talar om att avveckla halva elproduktionen. Även linje 3 har på sitt program en utbyggnad av energiproduktionen. Vi tar inte i bruk kärnkraften men vi ersätter en hel del av den.

Carl Tham påstår vidare att vi har ont om egna energikällor. Det är i sak

fel. Det går åt mer olja och kol med linje 3:s program, säger han. Det är också i sak fel. Man hävdar att sysselsättningen har ett absolut samband med energiförbrukningen. Även det är i sak fel. Under 1971 och 1973 ökade vi energiförbrukningen i detta land med ca 10 TWh per år. Vi fick inte någon ökad sysselsättning. Under 1974 och 1975 minskade energiförbrukningen med 17 TWh. Vi fick 200 000 nya jobb. Dessa omvända siffror visar att det inte finns något absolut samband.

Bo Södersten klamrade sig fast vid den absoluta nödvändigheten av en tillväxt av energiförbrukningen. Han påstod att vi kommer att förbruka 90 TWh elström 1980. De siffror som finns tillgängliga för årets första period och som är lägre än för motsvarande period 1979 borde stämma till eftertanke. Jag är helt övertygad om att den energiprognos som linje 3 redovisar i verkligheten snarare kommer att visa sig vara för högt än för lågt tilltagen.

Herr talman! Med dessa exempel vill jag visa att det är alternativen som skall lösa Sveriges ekonomi- och energiproblem. Det är en konstruktiv framtidssatsning på dessa alternativ som vi gemensamt måste arbeta för och inte ett stagnerande fasthållande vid kärnkraften.

BIRGITTA JOHANSSON (s):

Herr talman! Så här i slutskedet av finansdebatten har det mesta sagts om vår ekonomi och våra framtidsutsikter.

Avsaknaden av en framåtsyftande finanspolitik är efter tre borgerliga regeringar nu mycket tydlig. Skulle Gösta Bohmans och Ingemar Mundebos ekonomiska politik betygsättas skulle betyget bli, som man sade när jag gick i skolan, gröna Ö med svarta sorgkanter. Att Gösta Bohman och Ingemar Mundebo inte kan räkna är ju helt klarlagt genom den budget som nu behandlas. Men jag hoppas att läskunnigheten finns kvar hos dessa herrar, för jag vill kort beskriva den situation som Sveriges löntagare har att kämpa med varje dag.

Svenska Metallindustriarbetareförbundet sade den 13 februari i år att nu får det vara nog: Vi kräver prisstopp. Och vi kräver prisstopp nu. Plånboken blir allt magrare och metallarbetarna får vända på slantarna. Hyror och matpriser ökar mycket snabbare än våra löner, och hårdast drabbas barnfamiljerna. Enbart under januari steg baslivsmedelspriserna med 8 %.

Regeringen Fälldin har totalt tappat greppet om ekonomin. Det blev inga nya pengar från statskassan till livsmedelssubventioner i den borgerliga regeringens nya budgetförslag. Regeringen vill svälta lågavlönade och barnfamiljer. Det är dessa grupper som främst och hårdast känner av de höjda matpriserna. Arbetarna får uppmaningen att hålla igen sina lönekrav. Reallönen försämras, men levnadsomkostnaderna stiger i höjden. Högre priser på livsmedel betyder större skillnader i standard mellan hög- och lågavlönade. Därför, herr talman, krävs ett prisstopp på viktiga livsmedel.

I januari 1979 steg den allmänna prisnivån i konsumentledet enligt statens

pris- och kartellnämnds mätningar med 1,3 %. Nu är det fråga om 3 %, och den ökningen beror bl. a. på högre bostadskostnader, exkl. oljekostnader. Oljekostnaderna har inte helt slagit igenom än, men de kommer. Ökningen beror också på jordbruksavtalet och på höjda eltaxor. Inom några månader är det dags för ett nytt jordbruksavtal och nya höjningar. Detta får inte fortsätta. Den borgerliga regeringen utsätter låginkomsttagare och barnfamiljer för undernäring.

Höjda livsmedelspriser ökar skillnaden mellan penningstarka och penningssvaga. Den som ständigt har knapp tillgång på pengar köper dyrare än den som har en stark ekonomi. Den som inte har några standardmarginaler att knappa in på tvingas skära ned på det nödvändigaste. I borgarnas Sverige blir t. ex. invandrarbarn undernärda därför att de inte kan få den kost som familjen är van vid, en kost som är baserad på mycket grönsaker och frukt. Priserna stiger också på dessa viktiga varor.

I borgarnas Sverige får arbetarna allt mindre för pengarna. Den välfärd som de själva har varit med om att skapa rycker andra åt sig för att försäkra sig om att kommande bistra tider inte skall drabba dem. Det finns flera olika sätt att svälta ut många för att några få skall kunna leva på ett bättre sätt. Vi skall inte tillämpa sådana metoder i Sverige. De hör inte hemma någonstans, efter solidariska mått mätt. Därför kräver Metall prisstopp, dvs. verksamma livsmedelssubventioner på viktiga matvaror. Ett sådant prisstopp är i högsta grad en fråga om rättvis fördelning. Och det är nu fackföreningsrörelsen som måste lära de borgerliga detta, för själva har de ingen aning om det.

Efter sju avtalsomgångar för jordbruket från januari 1977 fram till decemberavtalets utslag i januari 1980 ser några av våra matpriser i genomsnitt ut så här:

Mjölken kostade i januari 1977 1:43 kr. per liter. I januari 1980 kostade den 2:37 kr. per liter. Osten kostade i januari 1977 17:28 kr. per kilo, men i januari 1980 kostade den 25:37 kr. per kilo. Köttfärsen kostade i januari 1977 23:28 kr. per kilo, men i januari 1980 var genomsnittspriset på köttfärs 32:39 kr. per kilo. Listan kan göras längre, men tendensen är densamma – priserna på alla viktiga baslivsmedel har stigit. Höjningarna är de värsta sedan inflationen under Koreakriget 1951.

Den borgerliga regeringen manar löntagarna att vara återhållsamma i lönekraven i de kommande avtalsförhandlingarna. Även SAF avvisar helt de berättigade löneökningar som LO-kollektivet har att göra anspråk på. Men går man tillbaka och tittar på de prishöjningar på livsmedel som skett mellan januari 1977 och januari 1980, finner man att det behövs en kraftig löneökning. Vid en jämförelse som gjordes alldeles i början av året framkom det att genomsnittsmetallarbetaren behöver tjäna 2:50 kr. mer i timmen för att behålla sin köpkraft. Men denna beräkning håller inte riktigt, eftersom de senaste prishöjningarna inte är med. Vi får alltså räkna med att genomsnittsmetallarbetaren behöver tjäna ännu mer.

Den borgerliga regeringen har på område efter område försämrat löntagarnas situation. Klyftan ökar mellan låg- och höginkomsttagare. Detta, herr talman, leder inte till ett solidariskt samhälle, utan till ett samhälle där egoismen är härskare.

Metallarbetaren med en årsinkomst på 63 000 kr. fick en skattesänkning med 1 575 kr. Curt Nicolin, med en årsinkomst på 1,8 miljoner, fick en skattesänkning på 37 735 kr. Man kan fråga: Är detta rättvist? Nej, det är den borgerliga regeringens sätt att svälta ut låginkomsttagaren och barnfamiljerna.

Barnfamiljerna behöver för att *överleva* kunna köpa mjölk, ost och kött. Nu, när mjölken kostar 2:37, drabbar det inte de höglönlade, utan det drabbar hela tiden barnfamiljerna. Det drabbar det uppväxande släktet.

År 1972 fanns "Skärholmstanterna", men eftersom de har hamnat hos herr Bohman, protesterar de inte längre. Nu är det fackföreningsrörelsen som driver kampen mot prishöjningar och inflation.

Jag vill varna regeringen Fälldin för att den kommer att få höra av fackföreningsrörelsen på alla sätt i framtiden, för fackföreningsrörelsen är den enda garantin för människor som har det svårt och för de sämst ställda i samhället. Det är endast fackföreningsrörelsen som kommer att slå vakt om dem.

På förslag av talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 2 Talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 29 och arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 15 uppföras närmast efter finansutskottets betänkande nr 15.

§ 3 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 27 februari

1979/80:355 av *Tore Nilsson* (m) till jordbruksministern om vissa tillstånd till jakt på rödräv:

Efter regeringsbeslut den 29 november 1979 blev den s. k. fotsnaran godkänd för fångst av rödräv i landets fyra nordligaste län.

Tills nu har emellertid inga tillstånd beviljats. Eftersom fångstperioden är relativt kort och snabbt rinner mot sitt slut, anser jaktvårdskretsarna att regeringen snarast bör undanröja eventuella byråkratiska svårigheter, så att jägare som fått sina ansökningar tillstyrkta av länsstyrelse genast kan utfå sina tillstånd.

Är statsrådet redo att i detta syfte skyndsamt vidtaga åtgärd?

§ 4 Kammaren åtskildes kl. 23.52.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert